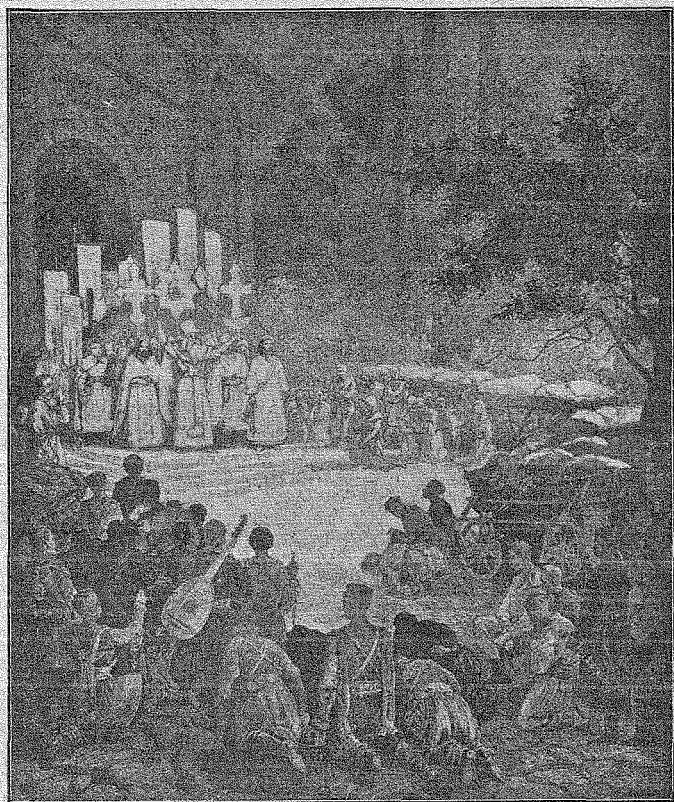

РУСИНИ А МОСКАЛІ.

Збірка статей і оповідань.

(З образками).

==== Ціна 40 сотиків. ====

Чернівці, 1911.

З друкарні тов. „Руска Рада“ під зарядом Івана Захарка.

З М І С Т.

	стор.
1. Русини а Москалі	3
2. Наша руська і російська мова . . .	33
3. Як у нас взяли ся кацапи і на що вони є	45
4. Як то я з кацапа став Русином- Українцем	52
5. Не вірив аж змірив	61
6. Як виглядає кацапська правда і ка- цапська ідея	82
7. Чорний день московских наймитів	92
8. Історична мапа українсько-руських земель з р. 1700., в часі як Буко- вина належала ще до Молдави . .	112

ВИДАВНИЦТВО ПОЛІТИЧНОГО ТОВАРИСТВА
„РУСКА РАДА“.

Ч. 4.

РУСИНИ А МОСКАЛІ.

Збірка статей і оповідань.

(З образками).

„Господи да проздрѣ!“
(Із святаго Євангелія).

Чернівці, 1911.

З друкарні тов. „Руска Рада“ під зарядом Івана Захарка.

Русини а Москалі.

„Руський“ і „русский“.

Наші люди усі добре знають, що Русин що инше а Москаль що инше.

Однак Москалі називають себе також „русскими“ і для відміни від нашого „руського“ пишуть два „с“. В письмі — то „русский“ (з двома „с“) значить російський або московський, „а руський“ (з одним „с“) означає наш нарід. На письмі се видко, — але як хто говорить, то в бесіді не мож розрізнити, чи він сказав „русский“ з двома „с“ (в значіню „російський“), чи сказав „руський“ з одним „с“ (в значіню „руський“). Тому із того виходить часто баламуцтво.

Особливо наші кацапи кажуть, що ми Русини а Москалі то всьо одно, бо одні і другі „рускі“, тай ще кажуть, що і ціла історія наша доказує, що Русини а Москалі — то оден і той сам нарід. А що Москалі (Росіяни) мають свою державу Росію і свого царя, тому наші кацапи хвалять Москалів та кажуть, що Москалі се правдивий „русский“ нарід, що ми повинні прийняти їх мову за свою, бо московска мова гарна, — а наша мова — се тільки „російський говір“, або — (як вони кажуть) — „жаргон пастухов“, то є шварготанє пастухів. Таке говоренє кацапів є неправда.

Щоби виказати кацапску брехню, мусимо заглянути до історії і переконати ся

відки взяла ся назва „Русь“ і „руський“?

В давній давнині східну Европу замешкували різні славянські племена, що мали свої імена від

рік, від гір, піль, лісів і т. д. Одні називали ся Бужане (над рікою Бугом), Дуліби, Деревляни (на Полісю, тому, бо там багато дерева), — другі звали ся Угличі, Поляне (від великих піль), Сіверяни, — інші звали ся Русь (над рікою Дніпром), Кривичі і Дреговичі, — а ще інші Словіни, Радимичі та Вятичі.

Всі ті племена говорили не одною мовою. Ті, що мешкали з собою в сусідстві говорили подібною мовою, а чим далі були одні від других, тим більше ріжнили ся.

Як бачимо — то „Русию“ називало ся то племя, що мешкало над Дніпром коло Києва. А хто мав Київ у своїх руках, той мав також торговельну дорогу на ріці Дніпрі і его допливах, бо тоді не було ані залізниць, ані гостинців, ані інших доріг, тільки ріки. Так Київляни були багатими, сьмілими, бувалими купцями. Та купець в ті давні часи не тільки мусів уміти правити човном-лодкою та вести торгівлю (купувати і продавати), але мусів бути і добрим вояком і добре узброїти ся. Тому то Київляни були войовничі. Київляни, або инакше сказавши „Русь“, їздили ріками далеко на всі сторони світа між іншими слов'янськими племенами і там торгували.

Щоби ліпше і безпечнійше торгувати, вони по найважнішмх місцях (де сходили ся дві ріки, або що) закладали кріпости або „гóроди“ і там лишали війскову „руську“ залогу, щоби мати безпечне місце на відпочинок та щоби залогá гóрода пильнувала водяної дороги.

Київляни - Русь плавали нераз Дніпром на північ аж там, де він має жерела недалеко жерел великої ріки Волги, що впливає із озера Ільмена. Отже над тим озером був заложений такий „гóрод“ для купецких цілій і его звали „Новгород“.

Там перетягали вони свої човни по суші із Дніпра аж до ріки Волги і плили Волгою далі. Так то Волгою і єї допливами ходила київска

„Русь“ (се є люди того племени, що називало себе „Русею“) далеко і між Вятичів і між Чудів або Фінів і ще далі аж під Уральські гори та нераз і далеко на полудневий схід в Каспійське море.

Так то київська „Русь“ торгувала і воювала по всій східній Європі, закладала свої „городи“ і стала панувати над тими племенами; серед яких осідала. З тих чужих племен стягала дань скірами з вивірок, з кун, з лисів, соболів, із горностаїв, воском, медом і т. д. Ті скіри і инше звозила київська „Русь“ до Київ а з відси Дніпром і Чорним морем до Греції до великого міста Царгорода і до других міст, де їх продавала за золото і срібло, за зброю і дорогі одежи та знаряди.

Так поволи-поволи підчиняла собі київська „Русь“ усе більше і більше земель, та всі ті землі стали звати ся „руськими“, бо підлягали київському племені „Русь“. Всі люди, що підлягали Киянам-Руси мусіли звати себе „руськими“, (бо були підданими київської Руси), хочай то були люди иншої народности.

Племена близше Київ а скорше підпали під руку київської „Руси“. До того вони мали однакову мову з київською „Русею“ і мали той сам інтерес, бо всі вони сиділи в степових околицях над Дніпром і его допливами (с. є. на Україні) і над Дністром (с. є. Поділю), вони займали ся рільництвом та торгували з грецьким Царгородом. — Тому вони пристали легко до „Київської-руської“ держави і весь нарід над Дніпром і Дністром став звати себе „Русичами“ або „Русинами“.

Не так легко пішла справа з північно-східними племенами. Ті племена жили в лісах з ловлі, були дикі, рілі не управляли і з Царгородом не могли торгувати, бо не мали туди дороги. Їх дорогою була Волга і вона вела на схід аж під гори Уральські, під Сибір і на полудневий схід до Каспійського

моря. З відтам приходили до них арабські і інші купці — а Греки не мали туди приступу.

Тому Вятичі, Чуди і Фіни не мали інтересу належати до „Руси“, бо їх інтерес був інший. До того ті племена мали іншу мову ніж „Русь“ і літопись пише, що їх мова „оть Ляховъ“, се є подібна до ляцкої або польської мови.

Тому північні племена бунтували ся і відпадали від „Руси“.

Але „Русь“ мала з них користь через данини (податки) і торгівлю. Тому „руські“, се є київські князі ішли на них знов війною і знов завойовували. Так робили князі Сьвятослав, Володимир Великий і его син Ярослав Мудрий.

Отак то найдавніша істория учить нас, що руська держава пішла із самого серця України тоб то з Києва, з відси імя „Русь“ розширило ся на всі племена над Дніпром і Дністром як також на племена, що жили над Волгою. Та істория вчить також, що північні племена (Вятичі — тоб то Москвичі —, Чуди або Фіни) не хотіли приставати до руської держави, бо були іншої мови і народности і мали інший економічний інтерес.

Так то вже в тих давних часах (тому 1.000 літ) між Русинами а північними племенами була велика різниця і видко було, що з них ніколи не буде один нарід!

Князь Володимир Великий охрестив Русь

і християнську релігію зробив державною вірою. Таким чином для всіх країв і народів, якими правив Володимир Великий, — державна назва була „руська“, подібно як тепер державна назва нашої монархії є „австрійська“ (від околиці над Дунаєм, коло Відня: „Австрії“). І так, як всі народи нашої монар-

хії є Австрійці (або „Австріяки“) хотяй не всі належать до одної і тої народности (бо тут є і Русини і Поляки і Чехи і Німці і Італіяни і Волохи і т. и.), — так само і імя „Русь“ і „руський“ було державне і через привичку перейшло на всі народи „руської“ держави, які відтак витворили ся із ріжних слов'янських племен. Таких народів було чотири, а іменно: український, новгородський, білоруский і московський.

Так, як назва „Русь“ була державною і її прийняли всі народи, що належали до „руської“, тоб то київської держави, — так само і грецка християнська віра була державною і її мусіли прийняти всі народи „руської“ держави.

По смерті Володимира Великого

народи „руської“ держави дістали окремих князів і мали свою власну управу. І так українсько-руський нарід мав своїх князів, біло-руський нарід мав своїх, московський нарід мав своїх, а Новгородці мали зразу також свого князя з „руського“ роду, а далі прогнали єго і завели республіку (с. є. самоуправу, як се недавно зробили Португальці).

Хотяй кождий із тих народів мав тепер своїх окремих князів і свій окремий лад, — то все таки по старому звичаю звав себе державним іменем „руський“. Однак цікаве тут, що кождий із тих народів тільки сам себе звав „руським“, а другий нарід називав уже инакше.

От так напр. Москалі звали себе „руськими“, але нас і Білоросів звали „Литвою“, „Черкасами“ та „Українцями“. Так само Русини-Українці тільки себе називали Русинами, а Москалів звали таки „Москалями“ або „Москвичами“, але ніколи не називали їх „руськими“. І т. д. Се було наслідком того, що вони не мали себе за один народ, але за осібні народи.

З початку всі князі тих окремих народів колишньої одної „руської“ держави підлягали „великому князеві“ київському.

Але в інтересі північних московських князів було не тримати з полудневою Русію-Україною, отже

**московські князі відорвали ся від полудневої,
то є властивої Руси,**

вони перестали підлягати великим князям київским, а щоб зробити ся незалежними, стали самі звати себе „великими князями“, а з Київом воювали і дбали про его упадок.

Ітак московський князь Андрій Боголюбский здобув навіть 1169. року Київ і обрабував его, богацтва позабирав, людей поубивав і місто зруйнував так, що від тепер Київ під'упав. Боголюбский зробив се тому, щоби Київ не мав значіння і щоби через те піднести московске князівство.

В сусідстві із Москвичами (Москалями) жили Чуди. Москвичі мішали ся з тими Чудами. Тим способом московський нарід розростав ся, але і зміняв ся.

Досі то Москвичі тільки мовою і звичаями ріжнили ся від полудневого руського народу, але тепер

**Москалі стали відріжнити ся не тільки мовою
і інтересами, але і політичним ладом.**

Коли на полудневій Руси, в Києві і інших городах всюди був такий громадский лад, що сам нарід вибирав і скидав князів та рішав про війну і мир, то на півночі, в Москві було цілком инакше: там нарід сліпо слухав князя і князь правив самовладно.

Пішло воно з того, що на полудневій Руси нарід був просьвічений і привик здавна правити собою, а на півночі „руські“ князі завоювали (підбили) темних і диких

Москвичів та Чудів (Фінів) і правили ними як своєю худобою, а Москвичі були за темні і за дурні, щоб князям ставити опір.

Русини хотіли самі собою правити, вони не любили панованя князів, а Москвичі привикли сліпо слухати князів.

Так то уже тоді в тих давних часах, ще перед приходом Татарів видко було, що „Русь“ то не один нарід, але що се є і буде більше народів.

— **Напад Татар на Русь-Україну.**

Та' найяснійше показало ся, що „Русь“ не один нарід і що не має одного спільного інтересу, коли зі сходу перший раз

прийшли Татари.

Тоді тільки полуднево-руські князі зібрали ся на війну з Татарами а білорускі і московські ані не рушили ся.

Страшенною хмарою прийшла татарська орда на руску землю. Як татарва наближувала ся, то земля бубніла і здалека було чути рев і стогін.

Де татарва перейшла, там земля ставала чорна, як по саранчі — ще навіть гірше — бо нічого: ані чоловіка ані скотини живої нігде не було видати.

Татарська орда довго боролася, доки перемогла військо полудневих руських князів. Відтак Татари звернулися і на північ. Тоді Москвичі (Москалі) стали боронитися, але не довго. Татари побили їх легше, як полуднево-руських князів.

Але тепер показалося, що інтерес полудневої Русі-України інший, а північної Москви знов інший.

Русь-Україна, хоть зразу мусіла піддатися Татарам, та зараз і зачала знов з ними війну. А Москва піддалася Татарам, тай не пробувала вибити ся на волю.

Русини-Українці не любили самовладного пановання, а у Татарів мав „хан“ (так Татари називали свого володаря) необмежену владу над житем і майном підданих.

У Москвичів (Москалів) був той сам лад як у Татарів. Князь московський мав необмежену владу над Москвичами, — а „хан“ татарський володів самовладно і Татарами і московськими князями.

Так то вже в тих давних часах видко було велику різницю між Москалями а Русинами-Українцями. Хотяй одні і другі називали себе давною державною назвою „руськими“, але вони одним народом ніколи не були, уживали окремої мови, мали у себе інакший лад, одні других не любили, а часто ворогували і воювали з собою.

Русини бачили, як Татари страшно знищили край, вирізали людей, Київ зруйнований оден раз Москалями а відтак ще й Татарами підупав, так само підупали інші княжі міста полудневої Русі, як Галич і другі, — вкінці Татари забрали береги Чорного моря там, де впливають рускі ріки, тай через те перервали торгівлю із Греками. Татари

і далі не переставали нападати і грабити та нищити наш край. Русини бачили, що сами не дадуть собі ради, тому для охорони мусіли пристати до Литовської держави, до котрої належала вже Біла Русь.

Литовско-руські князі

женили ся із руськими княжими родами, від Русинів прийняли віру і мову і цілком зрушили ся. За литовськими князями зрушили ся і литовські бояри. Руску мову як урядову заведено в цілій литовско-руській державі та й і самі князі литовські стали себе називати „литовско-руськими“, бо вони з роду були „литовські“, — а з мови, оскільки і віри „руські“.

Литовско-руські князі твердо бороли ся з Татарами і одного разу князь Ольгерд побив був Татарів і відобрав їм Дніпрове гирло. Але вже його наслідника Витовта побили Татари і знов відобрали беріг Чорного моря.

Між тим на галицькій Русі не стало князя і тоді польський король

Казимир Великий прилучив галицку Русь до Польщі.

Він як учув, що там нема князя, отже нема проводу, — тоді прийшов з войском і заняв галицку Русь.

Але галицькі Русини не мали ніякого інтересу приставати до Польщі. Їх інтерес був тримати із другими Русинами - Українцями і прилучити ся до Литовско-руської держави. І литовско-руські князі хотіли їх прилучити до своєї Русі. З того вийшла довга війна, однак вкінці галицка Русь зістала при Польщі.

От-так то з Русі-України і з Білої-Русі повстало велике литовско-руське князівство, а галицка Русь прийшла під Польщу.

В тім часі, коли Русини бороли ся за свободу із Татарами і з Поляками, — Москалі сиділи тихо

і покоряли ся Татарам. Аж як Русини в довгій нерівній боротьбі все таки ослабили татарську силу, тоді і Москалі піднесли голову до гори. І першим ділом, що зробили, се

Москалі знищили Новгород

а стало ся се ось як :

Московщина не мала виходу на море. Головна єї ріка Волга пливе попід Уральські гори на полудневий схід у Каспійське озеро в азийській пустині, а за Уральськими горами на схід є величезний край Сибір. Ще найблизшою була дорога на захід до Балтійського моря. Та ба, — на дорозі стояв Великий Новгород, що становив тоді окрему, незалежну республіку.

В інтересі Москалів було забрати Великий Новгород і в той спосіб дістати ся до Балтійського моря. Але Новгородці, и н ш и й не-московський нарід, вони не хотіли дати ся живцем закопати і боронили ся довгий час.

Новгородців було менше як Москалів і як побачили, що о власних силах не зможуть устояти ся против своїх ворогів, тоді закликали на поміч литовско-руських князів. І литовско-руські князі пішли з помочію Новгородцям тай воювали із Москалями.

Але Москалі підмовили кримських Татарів, аби ішли бити литовську Русь-Україну. Тому литовско-руські князі не могли довше помагати Новгородцям, бо мусіли стягати всі свої войска до оборони против Татар.

Тоді Москалі облягли Новгород і по завзятій боротьбі здобули, зруйнували єго і Новгородців силою виселили аж під Ураль, а Новгородщину населили Москалі і так здобули приступ до Балтійського моря.

Наші „кацапи“ кажуть, що єдність „руського“ народу видна з історії. А тимчасом видимо з історії, що єдності не було. Іменно Русини-Українці і Білоруси тримали

ся купи в литовско-руській державі та воювали із Москалями і їх союзниками Татарами, а також Новгородці не хотіли приставати до Москалів, аж поки Москалі силою їх не підбили.

І сему не дивувати ся, що воно так було, бож Русини-Українці, Білоруси, Новгородці і Москалі — се чотири окремі народи!!

Поляки заздрісним оком дивили ся на могучу литовско-руську державу і придумували над тим, як би то прилучити її до Польщі. Війною не могли, бо литовско-руська держава була о много більша і сильнійша, та здавила би Польщу як комара. Але відчогож польська хитрість. У Поляків була дуже гарна королева Ядвіга. В тій королеві залюбив ся литовско-руський князь Ягайло і Поляки оженили его із польською королевою Ядвігою. Так то

литовско-руські краї получили ся з Польщею.

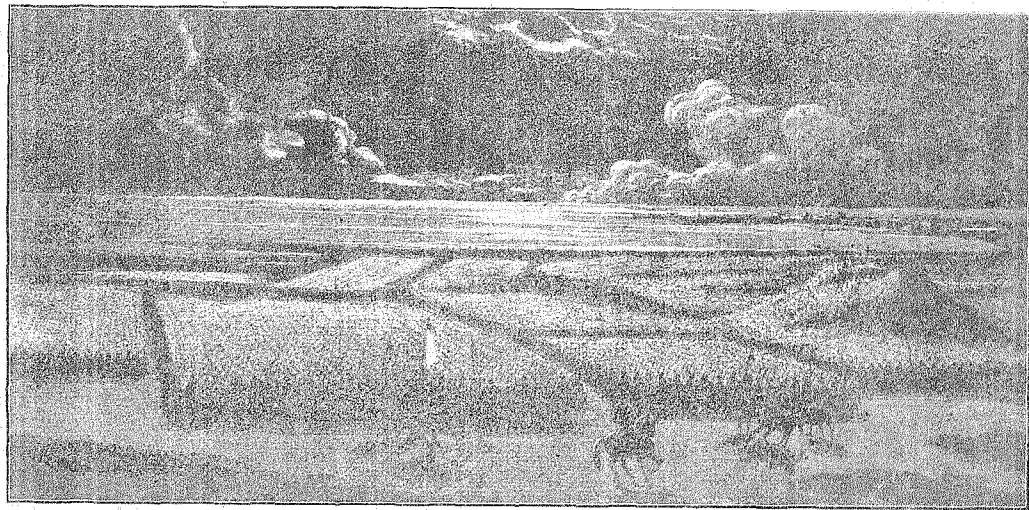
Наш нарід тої злуки ніколи не хотів, її не признавав і завсїгди против неї виступав як найострійше.

Польські пани силою пхали ся, а Русини боронили ся. Та боротьба тревала цілі віки із ріжним успіхом: раз одні були на верха, то знов перемагали другі. Та вкінци в наслідок тих воен розпала ся Польща і сьогодні нема вже на сьвітї польської держави.

Для оборони Русинів перед Москалями, Поляками а особливо перед Татарами повстало

козацтво.

Козаки се була людність степової полудневої України, яка сусїдувала із чорноморськими степами. Близкість Татар примусила тамошний наш нарід до воєнного житя: кождий козак був вояком. Козаки не знали ніяких панів, були свобідними і самі собі давали лад.

Козацке войско запорожске.

Козаки скоро зросли у велику силу і заложили низше Дніпрових порогів недалеко від Дніпрового гирла на однім острові свою кріпость (фортецу), що називала ся „Січ Запорозка.“

Як пізнійше на Русі-Україні польські пани завели панщину, тоді багато нашого народа стало тікати у вільні козацкі степи і ставали вільними козаками, себто селянами-воєками.

Козаки воювали з Москалями

і се найкрасший доказ, що українські козаки не мали себе за один нарід із Москалями, але за осібний нарід.

Гетьман козацкий Сагайдачний був добрим патріотом. Він ціле своє жите боронив українсько-руський нарід від ворогів. Як литовсько-руські краї получили ся з Польшею, тоді Поляки знесли були православну митрополію в Київі. Отже гетьман Сагайдачний виміг, що відновлено православну митрополію в Київі. Він дбав також про осьвіту українсько-руського народа і в тій ціли записав великі гроші на українсько-руські школи і бурси в Київі і по других містах. Але Москалів не вважав він за одно з Русинами-Українцями і шов воювати Москву. — Як колись князь Андрій Боголюбский воював Київ, так тепер гетьман Сагайдачний воював Москву.

До того була

велика ріжниця між осьвітою Русинів-Українців а Москалів.

Русини-Українці мали багато високих шкіл, мали свої друкарні, бурси і т. и. Київські православні митрополити, руські пани та козацкі гетьмани будували їх своїм грошем с. е. закладали їх за свої гроші. Русько-українські міщани закладали брацтва і брацкі школи, бурси і друкарні. Молоді Русини їздили на науку за границу, навчали ся там багато і просьвічали опісля свій нарід.

А в Москві тимчасом освіти не було ніякої, ніхто не вмів писати ані читати, хиба де князь, его писарі (їх там називали „думні дяки“) та єпископи. Однак і вони хоть вмiли троха читати

Гетьман Петро Конашевич Сагайдачний.

і писати, та були темні і забобонні, а освіту вважали за „видумку чорта“.

Раз хотів один чоловік заложити в Москві друкарню, то нарід підбурений мабуть попами збунтував ся, збурив его дім і друкарню як „чор-

тівську вигадку“ і той чоловік сам ледви спас своє жите і втік на Русь-Україну. У Москві можна було читати тільки старі церковні книги, а інших книжок не вільно було читати. Як довідали ся, що хтось десь там читає собі яку наукову або иншу користну книжку, — то его мучили огнем, карали „заточенем“, себ то засланим на Сибір або й карали смертю. Не дивувати ся, що серед таких поганих обставин у Московщині ніяких шкіл не було. Окрім того й

політичний лад на Україні а в Московщині

був неоднаковий. В Московщині всі сліпо слухали царя мов віщі, а царі були нераз дикі і жорстокі. От наприклад такий цар Іван Грізний то пів дня Богу молив ся, постив і бив поклони, а другого пів дня мучив сотками своїх підданих чи то хлопів чи бояр: пражив їх на огни, палив різав, поров, відрубував члени тіла, морив голодом і т. д.

На Руси-Україні до такого люди не звикли. Вони самі любили собі давати лад. Козаки самі обирали собі всю старшину. Навіть єпископів і митрополита київського вибирали собі Русини через вибори а тільки затверджував їх по виборі грецький патріарх. — В Москві то виборів не знали. Там всіх урядників і єпископів назначав сам цар.

Русини в справах віри підлягали грецькому патріархови в Царгороді. Греки були освічені люди, тому Русини багато від них користали. А в Москвичів було не так! Там митрополита назначав цар і сам ним крутив так, як хотів. Стало ся се так, бо цар Петро цілком скасував московський патріархат і себе зробив головою московської православної церкви і найвисшої церковної ради, яку він назвав „найсьвятійшим синодом.“ — Сей лад задержав ся аж по сегоднішній день.

Тимчасом Русь - Україна довго терпіла від Польщі, аж вкінці і терпець урвав ся.

Український гетьман Богдан Хмельницький.

**Козаки зірвали ся до рішучої боротьби
із гнобителями нашого народу.**

Малі козацкі бунти ставали все більшими і частійшими. Вкінці прийшло до великого повстання,

в котрім вів перед козацкый український гетьман Богдан Хмельницький.

Хмельницький візвав усіх Русинів від Кавказу аж по Сян ріку вибити ся на волю і прогнати

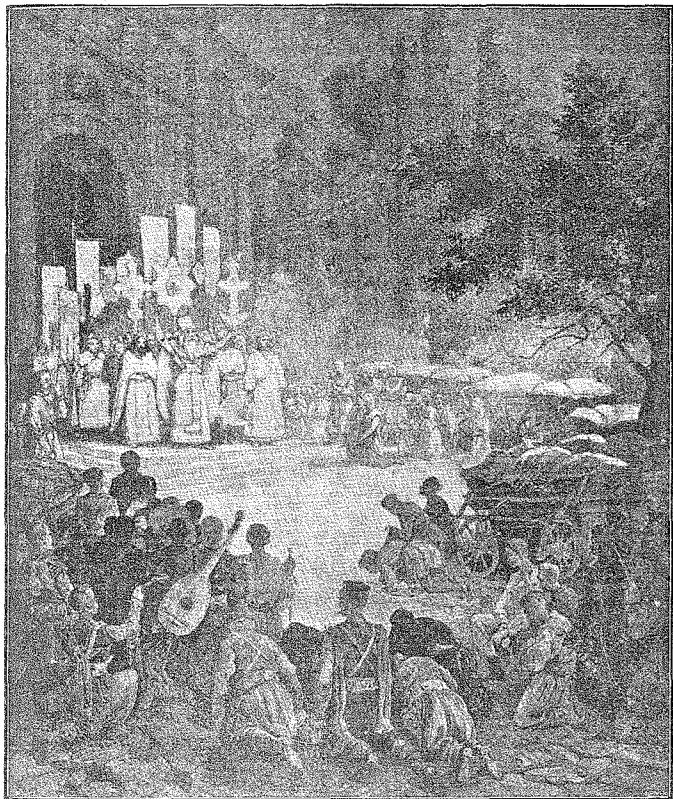

Нарід записує ся до реестру козацкого войска, аби враз з козаками вибити ся на волю.

Ляхів (Поляків), Єзуїтів та Жидів з Руси-України. Весь наш нарід хопив хто мав за шо: за шаблі, за рушницї, або за коси, цїпи та сокири. Страшний

то був час. Із за Дніпра аж мало не по Вислу все було в огни і в крові.

Хмельницький вибив на волю Київщину, Поділля і Волинь, — тільки Галичина і Біла Русь

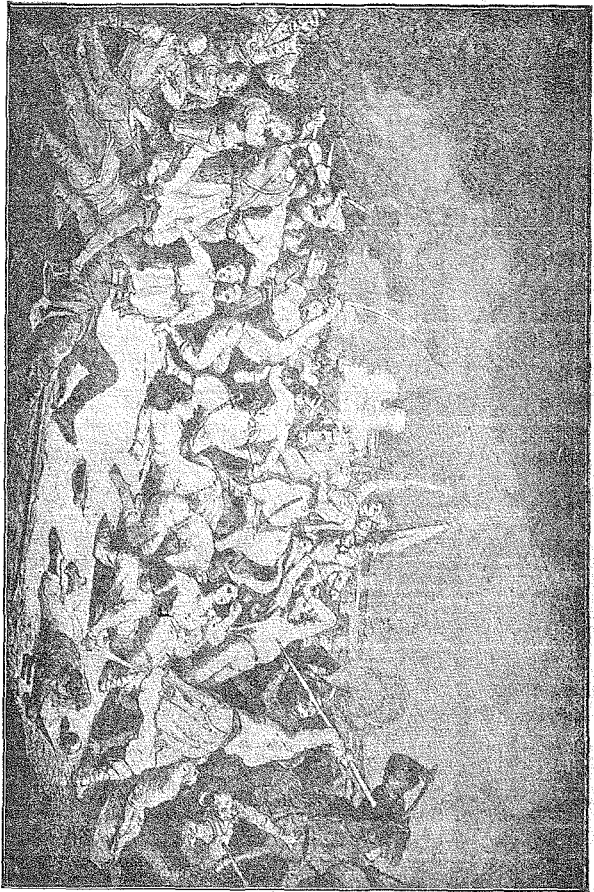

Українське православне духовенство благословить козаків до боротьби за православну віру.

зістали при Польщі. — В тій частині Русь-України, що в ній володів Хмельницький, не було вже панщини, ні Жидів, ні польських панів, ні Єзу-

ітів, а були самі тільки вольні люди: українські козаки і вольні селяни-хлібороби.

Борба українського народу із своїми гнобителями.

І тоді український наш нарід співав:

„Та не має лучше та не має краще,
Як у нас на Україні!
Бо не має Ляха, не має і Жида,
Не має й унії!“

Але Полякам (Ляхам) жаль було, що втратили стільки землі. От вони стали намовляти Татар до війни з Хмельницьким. Пішла нова війна. Ляхи з одного боку напірають а Татари з другого. Скрутно прийшло ся Хмельницкому.

До того ще й Москва не добрим оком дивила ся на українську волю. Московські пани-бояри бояли ся, що як на Україні стане сильна козацка республіка, то тоді і московські мужики захочуть подібної волі.

Отже Москва тайком спомагала Ляхів і тому наказала вивозити зі свого краю на Вкраїну порох, кулі, шаблі, залізо, мясо, збіже і все, що придатне на війну. Москва робила се для Польщі, бо польський король просив сего у неї, — але рівночасно московський цар піддобрював ся козакам і удавав дуже прихильного Україні.

Москва зміркувала, що біда примусить козаків шукати в неї помочи, та задумала скористати із трудного положення Руси-України.

Цар обіцяв боронити Україну від ворогів та шанувати українську волю. Тоді

Хмельницький піддав ся під московського царя.

Козаки знали, що Москалі хоть иншої мови і народности, але православної віри і тому надіяли ся, що з ними може вдасть ся спілка. Угода наступила в місті Переяславі і тому звала ся „Переяславська угода“. Москалі обіцяли помагати Україні против ворога і шанувати українські права і вольности. Цар мав тільки затверджати гетьмана вибраного козаками, а решта весь лад самі собі козаки мали робити.

Не з доброї волі, тільки з біди і konieczности нішли козаки на злуку з Москвою, а Москалі й не думали додержати угоди. А далі Москалі знюхали ся з Поляками і зробили з ними угоду у Вільні тай там поділили між себе Україну як своє власне добро.

Україна — як відомо — сама вибила ся на волю і сама добровільно получила ся з Москвою. Але після Віленської угоди виходило, що то ніби Польща відступила Москві ту Україну, якої сама тепер не мала... Натомість Москалі признали Польщі Білорусь і Галичину. Хитрі наші сусіди зробили се так тому, аби Хмельницький не злучив всеї України від Кавказу аж по Сян і не утворив велику українську республіку...

От тут знов показало ся, що Русини-Українці а Москалі — се не один на рід. Як би Москалі уважали були Русинів за одно з ними, то були би помогли Русини-Україні вибити ся на волю і не були би Білої Руси і Галичини лишали Ляхам.

Хмельницький добре видів до чого воно йде і став шукати нової помочи.

До того і українсько-руське духовенство нарікало на Москву. Настановлений московским царем московский патріарх хотів підгорнути київського митрополита під свою руку. Але наш митрополит і всі українсько-руські єпископи того не хотіли, та воліли зіставати під вселенським царгородским патріархом. Московські патріархи були люди темні, забобонні і жорстокі, — а київські митрополити були люди високо учені і освічені. Один з них митрополит Петро Могила заснував в Києві славу академію наук, яку по його імені назвали „могилянською академією.“ Тож не диво, що вони не бажали йти під руку московских неуків і туманів.

От і не минули два роки від Переяславської угоди, а Українці-Русини стали думати, як би їм відлучити ся від Москви.

До Поляків не хотіли приставати, на султана турецького не мали надії, тож лишились ще союзники Шведа. З ними думав Хмельницький злучити ся і спільно виступити до боротьби против ворогів України — Поляків і Москалів. — Та вже не виконав сего старий гетьман. Хмельницькому

прийшов час умирати і він в остатній своїй годині сердечно жалуввав того, що піддав Україну Москві.

Однак зі смертю Хмельницького гадка его не пішла з ним до гробу. Старався її виконати оден з его наслідників

славний гетьман Іван Мазепа.

Мазепа був чоловік учений і просвічений а до того дуже хитрий політик. Мазепа бачив, що простий нарід темний і що на него нема що рахувати. Він бачив, що темний нарід України не визволить, бо до сего треба осьвічених людей. Для ширеня осьвіти Мазепа підпомагав школи і друкарні а особливо могилянську академію в Київі. Мазепа вмів піддобрити ся цареві Петрови I-му і цар вірив ему все. Так Мазепа скілько міг обсадив уряди своїми людьми.

Тимчасом Москва усе більше обмежала права України і готовила ся скасувати її. В Київі збудували Москалі свою кріпость (фортецу) а московські салдати стояли постоем по цілій Україні і нищили нарід. Цар наложив великі податки, казав гнати нарід тисячами копати вали і рови при московских кріпостях.

Московський цар Петро I. за молоду бував у західній Европі на науці, — тож був чоловік мудрий, хитрий, острый і грізний. Він сам, бувало, своєю рукою вбивав засуджених на смерть. Він розумів значіне просвіти, тож силою віддавав боярских дітей до школи. Хто не послухав, пішов на Сибір або на смерть.

Щоби розвинути осьвіту в Москві, він прикликував учених Українців із могилянської академії з Київа та настановляв їх у себе епископами, професорами і т. п. Через те вчені Українці перестали служити свому народови а для почестий і великого гроша пішли служити чужинцям і тому осьвіта на Вкраїні

Гетьман Іван Мазепа в старих літах.

упадала. — Далі Петро I. скасував самоуправу української православної церкви, зробив себе головою церкви і найвисшої церковної ради „святійшого синода,“ — тай через те наша церква стала підлягати просто московському цареві.

Бачив всю ту погану роботу Москалів український гетьман Іван Мазепа і серце ему крајало ся, та придумував, як би вирвати Україну із московских кіхтів.

В тім часі на Запорожу був кошовим Гордієнко. І він бачив до чого воно йде. Отже рада в раду — вони оба (Мазепа і Гордієнко) уложили умову (р. 1709.) на яку присягли: Мазепа, Гордієнко, козацка старшина і Запорожці і на підставі тої умови получили ся із своїм союзником шведским королем Карлом XII.

В сій умові була виложена

конституція України,

яку бажав надати Мазепа і Гордієнко.

Там стояло:

1. Вся козацка Україна, правобічна і лівобічна і Запороже лучать ся разом в одну українську козацку республіку.

2. На Україні має правити гетьман вибраний народом а при гетьмані мають бути „генеральні совітники“ із козацких старшин, полковників та послів по одному з кожного полку.

3. Крім того має бути „генеральна рада“ зложена з генеральних совітників, полкових старшин, сотників і вибраних полкових послів та послів із Запорожскої Січі; ся „генеральна рада“ мусить збирати ся на засідання три рази до року.

4. Гетьман підлягає „генеральній раді.“

5. Всі уряди і старшина виборні.

6. Старшина має позвертати позахоплені маєтки.

7. Має настати повна воля і всі люди мають стати рівними козаками.

8. Мають скасувати ся всі несправедливі тягарі, драчки і данини.

Отсе славна українська конституція. Ми Русини можемо гордити ся тим, що вже поверх 200 літ тому, в ті часи, коли майже в цілій Європі була тяжка панщина і неволя і коли по всіх європейских краях володіли абсолютно (необмежено) царі та королі з панами, — тоді у нас на Україні були такі розумні і свободолюбні та до народу прихильні люди, як Гордієнко і Мазепа, що укладали такі розумні права і бажали дати нашій вітчизні подібний конституційний лад, який настав у європейских державах що йно 100 або й менше літ тому.

Зложивши таку конституцію, Гордієнко і Мазепа злучили ся з Карлом XII.

Щоби відхилити нарід від Мазепи і від Гордієнка — цар Петро I. видав маніфест до народу, де обіцяв скасувати всякі податки та тягарі і казав, що Мазепа злучив ся з еретиками (бо Шведи лютеранської віри), аби знищити православну віру. До того цар Петро I. як голова православної церкви дав наказ єпископам і попам оголосити по всіх церквах, що Мазепа виклятий із православної церкви. — Така царско-попівська комедія зробила на непросьвічений нарід велике вражінє. Нарід думав, що Мазепа і Гордієнко справді не мають що кращого до роботи, а хотять позбавити їх православної віри. А тим часом цар і попи умисне пустили між нарід такого тумана і роздор, аби нарід збаламутити. — Се по части і удало ся.

В році 1709. випала дуже остра зима і багато шведского війська вигинуло від голоду і холоду. До того українські селяни, підбурені царем і попами, не вірили Мазепі та прихилені обіцянками царя стали против Мазепи. Мала тільки часть розумнійших Українців і Гордієнко з Запорожцями пристали до Шведів.

Цар Петро I. зібрав із своєї величезної дер-

жави велику силу войска і рушив на Україну. Під місточком П о л т а в о ю прийшло до рішучого бою. Цар мав десять разів більше войска і по цілоденній завзятій боротьбі по б и в Карла XII. і Мазепу з Гордїенком.

Полтавський погром

рішив долю України. Тепер показало ся, що цар тільки для своїх цілий троюдив нарід против Мазепи і давав всілякі обіцянки. По полтавській битві він не тільки не хотів виконати своїх обіцянок, але задумав цілком скасувати українську волю.

Зараз по полтавській побіді назвав себе „царем усеї Росії“. Москву назвав він „Велико росією“ а Україну „Малоросією“ або „Малорусею“, — а наш нарід „малоруским“ буцім то наш нарід щось меньшого і гіршого від Московщини.

Простому народови, якому перед полтавським боєм обіцяв скасоване податків, аби тільки нарід не лучив ся з Мазепою — цар слова не додержав. Замість скасування податків наложив ще нові драчі та послав салдатів на Україну на постій, які грабили і нищили людей. — Але тепер народови отворили ся очи; він пізнав, що єго цар з попами обдури в і дуже жалував, що послухав троюдження та не лучив ся з Мазепою, — але вже було за пізно...

Щоби вигубити козацтво, цар став висилати козаків на далеку північ над балтійське море копати канали та осушувати багна, або на схід у пусті маловодні степи будувати кріпости (фортеці). — Так вислано на північ до осушування багон зразу 12 тисяч а потім знов 5 тисяч козаків, де багато погинуло з голоду, холоду, вогкости та тяжкої роботи. Знов же у маловодні степи за Доном і над рікою Волгою вислано зразу 10 тисяч козаків, по тім 20 тисяч козаків і 10 тисяч селян, потім 10 тисяч козаків і 10 тисяч селян до

сипаня кріпостий і валів, а більше як 30 тисяч козаків до копаня каналів і сипаня гребель. Усі вони гинули від голоду, від браку води та від усїляких пошестий.

По Мазепі гетьманував Скоропадский, а по его смерти козацка старшина вибрала гетьманом Павла Полуботка.

Полуботок почав упоминати ся у царя за українськими правами. Тоді цар візвав Полуботка та всїх визначних старшин до нової своєї столиці Петербурга і замкнув їх у тюрму, або позасилав у далекі землі, а їх маєтки пороздавав своїм генералам та міністрам.

Так цар Петро I. угнітав і нищив Україну. Та чого не встиг був зробити цар Петро I. — се докінчила его наслідниця Катерина II.

Цариця Катерина II. зруйнувала „Січ“.

Козаків умисне розіслано по далеких сторонах, аби вони не були в купі і аби не мали сили. В „Січи“ лишило ся тільки троха Запорожців. В р. 1775. вислала цариця Катерина II. багато свого войска на Запороже і казала зруйнувати „Січ“. Запорожців розігнано а запорожских старшин, між ними і горячого патріота останного кошового атамана Петра Кальнишевского арештовано і посаджено в тюрму. Запорожскі землі враз з вільними українськими селянами, роздавала цариця своїм любовникам, яких мала багато: князям, графам, міністрам та генералам — Москалям або й не-Москалям — заволокам із цілого сьвіта.

Не стало козацтва, — не було й кому боронити простого народу. Тому тепер легко цариця Катерина II. завела в р. 1783. кріпацтво по всій Україні. Се була ще страшнійша неволя як польска панщина.

Наш нарід на Україні ще й до сегодня проклинає Катеринину память співаючи у пісні:

„Катерино, суча дочко, що ти учинила?
Степ широкий, край великий тай занастила“.

Ціла історія показує нам ясно як на долони, що Русини-Українці а Москалі — се два окремі народи. Москва і московські царі стреміли до знищення української самостійности а Русини-Українці боронилися до остатної хвилі против московської та польської переваги і все хотіли вибити цілу Україну на волю і утворити з неї осібну самостійну та независиму козацку республіку (гетманство) із виборчим ладом та зрівнанем усіх людий.

* * *

Ціла історія нашого народа — се одна предовга геройска та сумна боротьба.

Ледви наш нарід зачав збирати ся до купи під рукою українсько-руських князів, а вже татарска орда знищила весь наш край до тла.

Зібрав ся наш нарід небавом під рукою литовско-руських князів а вже шляхоцка Польща закинула на него свої сіти оженивши литовского князя Ягайла із королевою польською Ядвігою та прилучивши наші краї до Польщі.

Славні, незабутні українські козаки ляли свою дорогу, сьвяту кров, застелювали нашу батьківщину кістками, вкривали високими могилами за волю, за православну віру, за самостійність Руси-України.

„Гомоніла Україна,
Довго гомоніла...
Довго-довго крав степами
Текла, червоніла!“

Однак всі ті злидні не вбили нашого народа. Наш нарід перебув такі страшні часи, як нікотрий другий нарід на сьвіті.

Та не здавили вороги нашого народу!

„Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля
І неситий не виоре
На дні моря поля!“

І наш 30 мільоновий українсько-руський нарід-велитень мусить побідити! Настає той час, де встають „заковані люди“. Селянин і робітник дістають рівний голос у цілім світі.

Тож до науки і просвіти, до політичної і економічної злуки, а тоді наш нарід власними силами розібе кайдани та здвигне свою вільну і самостійну Русь-Україну.

І сповняться пророчі та святі слова народного генія та мученика Тараса:

„Встане Україна,
Світ правда засвітить!
І помолять ся на волі
Невольничі діди!“

І тоді ще раз заспіває українсько-руський робучий нарід, так, як співав за часів Богдана Хмельницького:

„Та не має лучше,
Та не має краще,
Як у нас на Вкраїні“...

Наша руська і російська мова.

Московські запродавці, себ то москвофіли на різні способи баламутять наших людей, аби лекше їх запхати під ярмо російського царя.

Отже туманять наших людей тим, що ніби то ми Русини, а Росіяни — то один, однаковий, „рідний“ собі нарід. Вони кажуть, що наша мова руська а мова російська — се одна і та сама мова. Тимчасом все те **неправда**. Бо історія нашого і російського народу доказує, що оба сі народи є різні, окремі собі — і цілком увсім: в мові, звичаях і обичаях дуже різняться ся між собою. Про се ми переконали ся із попередньої статі. А тепер придивім ся уважно, чи то правда, що наша мова і російська се одна і та сама мова, як торочать про се москвофіли...

В давнину був такий звичай, що книжок не писали народною мовою, себ то тою мовою, якою говорив простий нарід. Давними часами простий нарід був часто поневолюваний і темний. Через те простолюдин був в погорді і пониженю перед панами. А книжки читали в ті часи тільки пани; — простолюдин не мав до грамоти доступу. Отже пани не хотіли уживати в книжках тої мови, якою говорив їх загулюканий, прибитий погорджуваний невольник, котрого пани уважали гірш пса. Писали тоді книжки відмінною мовою від народної, бо пани зовсім хотіли відрізнитись від простих людей. Тою відмінною мовою, була мова церковна і то у всіх народів в Європі.

На заході у римо-католиків була церковна мова латинська і тою мовою писано тоді книжки. У славянських християн була церковною мовою старо-болгарська і сею мовою писано книжки.

В Московщині, себ то в теперішній Росії також писали книжки церковщиною. Московські пани дуже не любили мови свого простого народу, тому аби їх мова як найбільше рїжнила ся від народної, мішали до церковщини багато слів з мов інших народів.

В тім часі, як покликано в Московщину українських вчених з Могиланської київської академії на професорів і єпископів, то Москалі перейняли від них в свою мову чимало українських слів. Бо в ті часи ми, Русини мали свої школи, а навіть найвисшу школу академію, де учено децю також на українській народній мові. І в письменьстві нашому уживано в ті часи і руської народної мови. Писано народною мовою Євангелію, Біблію, („інтермедії“, (щось в роді комедий на представлення) і т. д.

В Московщині того не було, там ніколи в тих часах не уживано в письменьстві народної московської мови. І коли нашої руської народної мови уживано не лиш в письменьстві, але і в найвисших наших школах, то мова російського народу ще була цілком упосліджена і ніхто не знав за ню.

В ті часи російські пани мішали до церковщини не лиш українську мову, але також і мову інших народів. За панованя Петра Великого прийшло до Росії на високі становища багато Німців і Французів. І від них російські попи перейняли чимало собі і змішали з їхньою церковною мішаниною.

І тої дивоглядної мішанини довго уживали в російському письменьстві. Аж до року 1820. В тім році виступив в Росії талановитий поет Пушкін і він перший почав писати книжки чистою простою мовою свого московського народу.

І від тоді російські письменники чимраз більше почали заводити в літературу просто-народну московську мову, та викидати чужі слова: українські, німецькі, французькі і и.

Така історія російської мови.

Історія нашої мови руської цілком инша. Знаємо, що від давна наша руська мова на Україні була уживана в письменстві. Але, як нарід наш втратив свою самостійність, то після упадку козащини — народна наша мова пішла в поневірок, в погорду.

Як Україна перейшла під російську кормигу, коли на український народ наложено невольничє кріпацтво, то українську мову усунено зі шкіл, з урядів, скрізь її касовано, а натомість російські наїздники заводили свою, російську мову. І з того часу здавало ся, що й наше руске письменство завмерло, бо народна мова втратила своє право горожанства.

Та хоч українські пани змосковщившись вистреклись своєї мови, а замість неї прийняли мову російську, або польську, — то між масами простого народу мова его не загубала. Народ не покидав єї і складав на сій своїй мові прегарні пісні та думи, в яких виспівував про те, що „було й минуло“, про славне лицарство запорожске, про свою теперішню гірку долю.

І нашої гарній народній мові не судило ся бути на все поневіряною. Знайшов ся чоловік, що повернув українській мові втраченє право горожанства. Сим чоловіком був син полтавского дяка *Іван Котляревский*. Написав він і видав еще 1798 року (отже ще перед російским Пушкіном) книжку простою українською мовою, що називалось „*Енеїда*“. Се — по довшому часі — була перша книжка на народній нашій мові. І від того часу наша мова знов стала заводитись в письменстві. Але під російским панованєм нашої мови до тепер не допускають на Україні ні до шкіл, ні до урядів. А від 1876 року

до р. 1905 було заборонено видавати на українській мові книжки і часописи, тай тепер конфіскують наші книжки і часописи. І се є доказом, що наша мова і російська не є та сама, бо коли б справді так було, то уряд російський не переслідував би так остро і беззглядно української мови.

І тут в Австрії (в Буковині і Галичині) мова нашого народу була довгий час упосліджувана. Але і тут знайшли ся люди, що пішли слідом Котляревського і видвинули нашу мову назад в письменство. В Галичині більше як перед 60 роками перший почав писати чистою народною мовою поет *Маркіян Шашкевич*. Він видав 1848 р. першу тоді книжку на народній мові п. з. „*Русалка Дністрова*“.

На Буковині першим чоловіком, що 50 літ тому впровадив чисту народну руську мову до письменства, до книжок — був славний буковинський поет *Осип Юрій Федькович*.

Бачимо отже, що доки мова нашого народу була упосліджена, доти не було у нас письменства. Якже народна мова дісталась до книжок, то з тою мовою відродилось наше письменство, а в слід за тим поширили ся просвіта і осьвідомлене народа. Виступили талановиті письменники. На Україні по Котляревському *Квітка-Основьяненко*, *Гулак-Артимовський*, *Гребінка*, *Гоголь*, *П. Куліш* та **Тарас Шевченко**, котрий на рідній своїй народній українській мові виспівав геніяльні, прегарні поезії і пісні. Они захопили, одушевили, та пробудили до нового життя увесь наш великий український народ! Тарас Шевченко, сей найбільший наш поет міг лише на рідній народній мові так могутчо і так до серця промовити нашому народови.

В Галичині також по Шашкевичеви виступили нові письменники. *Устиянович*, *Володимир Шашкевич*, а в новітших часах такий великий письменник, як *Іван Франко*, *Стефаник* і *и.*

Осип Юрій Федькович.

На Буковині по Федьковичеві виступив відомий поет *Ізидор Воробкевич, Ольга Кобилляньска* і и. І сьогодні наше письменство вже велике і має світове значінє, оно цілком відрубне і окреме від письменства російського.

З того всього, що ми коротко переказали ось з історії про нашу і російську мову, кождий переконаєть ся, що спільної книжкової мови між Русинами і Росіянами ніколи не було і цілком нема, та що Росіяни мають свою відрубну і цілком иншу літературну мову, а ми Русини-Українці свою.

Але московські запроданці не зважають на се. Они перекручують і заперечують истину правду, бо невчених і темних людей легко їм баламутити.

Ще зручнійше москвофілам баламутити наших людей „єдинством“ російської мови, бо наше давнійше етимольогічне письмо було на перший погляд подібне до російського. Бачать наші люди, що наше етимольогічне письмо подібне до російського, тай думають, що се все одно.

Тимчасом не конче те, що подібне до себе, мусить бути тим самим. Так і з російським та нашим етимольогічним письмом. Не у всім те письмо подібне до нашого, лиш дещо пише ся подібно, але цілком инакше вимовляє ся (читає ся) по російськи, а инакше по нашому.

Возьмім кілька прикладів.

Наше етимольогічне *ѣ* (і) читає ся по російськи „е“, — наше етимольогічне *и*, по російськи вимовляє ся „і“, — наше *г*, вимовляє ся по російськи „г“ і багато инших російських букв подібних до наших, вимовляє цілком инакше, як в нашім письмі. Се найліпше можна побачити із цілих слів. Подаємо ось для прикладу слова наші писані етимольогічно і подібні слова російські, та як они вимовляють ся (читають ся) по нашому а як по російськи.

Изидор Воробкевич.

*По нашому
пише ся і читає ся:*

ліс
чоловік
діло
зрілий
більший
голова
постановило
телеграма
великий
половина

*по російськи
пише ся: а читає ся:*

лѣсъ   лес
чоловѣкъ   человек
дѣло   дело
зрѣлий   зрелой
бѣльшій   бальшай
голова   галава
постановило   постанавило
телеграма   телеграма
великий   велікий
половина   палавіна

Др. Стефан Смаль-Стоцкий.

Отже — як бачимо — є в російській письмі кількадесят слів, котрі пишуться подібно як наші етимольогічні, але цілком инакше вимовляються.

Щоби на далі не було ніякого баламуцтва, та щоби улукшити нашому народови науку нашого письма постарався проф. університету *п. Др. Стефан Смаль-Стоцький*, що по всіх школах заведено фонетику, се є таке письмо, яким напечатана ця книжка. Тепер ми маємо свою правопись, а москалі своєю і кацапским перевертнім годі вже далі баламутити наші нарядніби то наша а російська мова — се одна мова.

На се, що російська мова є чужою для нас і не має нічого спільного з нашою руською мовою, можна навести безлік певних доказів. Для нас буде скорше зрозуміла навіть мова сербська, чеська, хорватська, як мова російська. Наш чоловік ще якось зрозуміє Чеха або Серба, але як би розмовляв з Росіяном, котрий не знає нашої мови, *то не буде его розуміти*.

Як же можна его розуміти, коли говориться:

<i>по нашому :</i>	<i>по російски :</i>
когут	петух
малпа	обезьяна
гузики	пуговиці
штани	брюкі
спідниця	юбка
орати	пахать
кінь	лошадь
лоша	жеребийонок
бузьок	аїст
жаба	лягушка
цегла	кірпіч
червоний	красний
неможна	нельзя
вікно	акошко
власний	собственный
платня	жаловане
смак	вкус

сварити ся	спорить
хвалитись	хвастаться
треба	нужно
смачний	вкусний
очи	глаза
мясо	гавядіна
борщ	щі

і т. д. і т. д.

Одним словом російська мова для нас незрозуміла і як хто хоче її уміти то мусить вчитися, як кождої іншої чужої мови. А коли мова ся нам незрозуміла — то не є мовою нашою, а цілком чужою!

Тай наведемо іще один доказ на се, що наша мова і російська є чужі для себе мови.

З нагоди 50-річниці смерти Тараса Шевченка, майже усі російські поступові, прихильні Українцям часописи — посвятили пам'яті Шевченка теплі згадки, помістили портрети нашого поета, а навіть виїмки з його творів в перекладі. Між іншими журнал, що виходить в Петербурзі п. з. „*Всемирная Панорама*“ ч. 7. з дня 4. н. ст. марта 1911 р. — помістив гарний портрет Тараса Шевченка і виїмок з його поеми „*Княжна*“ в російському перекладі. І ось для порівняння нашої мови з російською, подаємо сей виїмок з Шевченкової поеми в нашій мові як написав Шевченко, а по-при се подаємо переклад російский, взятий з висше згаданого журналу. Переклад сей подаємо в такім виговорі, якого Росіяни уживають в бесіді.

Виїмок з поеми Т. Шевченка „Княжна“.

Український текст Шевченка: *Російський переклад:*

Село! Село! Веселі хати!	Село! Село! Красіві хати,
Веселі з - далека палати —	Красіві барськія палати, —
Бодай ви терном поросли!	Пусть лучше-б тернам параслі,
Щоб люде й сліду не	Чтоб к нім і следу не нашлі,
	Чтоб і не знали їх!.. Кагда-то
Щоб і не знали де шукати!	В селе том Божем жіл да бил
	Какой-то князь, я не спрасіл,
	Как он папал туда. Багато
	С свасей княгіней маладой

В тому господньому селі,
На нашій славній Україні,

Не знаю, де вони взялись,
Приблуда князь, — була

[й княгиня.

Ще молоді собі були,
Жили самі, були багаті:
Високі на горі палати,
Чималий у яру ставок,
Зелений по горі садок,

І верби, і тополі,

І вітряки на полі,

І долом геть собі село
По-над водою простяглося.

Жіл князь, тот, взисканий

[судьбой,

Кагда - то весело там било —
Без піршеств дня не прахаділі,
Бивало, гуслі день - денской,
Гудят, ревут; віно рекой
Гастей несітих наліваєт;
Все пют...

Пян князь і гості пяни, —

І паваліліс на дівани.

А завтра снова ажівут,
І внов кутят, і снова пют.

Тарас Шевченко.

Колись там весело було :
Бувало, літом і зімою
Музика тне, вино рікою
Гостей неситих налива ;
А князь аж синій похожає,
Та сам несмілим наливає,
Та ще й покрикує : „віват !“
Гуляє князь, гуляють гості,
І покотились на помості.
А завтра знову ожива,
І знову пе, і знов гуляє.
І так за днями день минає.
Мужицькі душі аж пишцать,
Судовики благають Бога ;
П'яниці знай собі кричать :
„И патріот, и брат убогих !
Наш славний князь ! Виват !
[виват !
А патріот, убогих брат,
Дочку й теличку однімає
У мужика, — і Бог не знає,
А може знає та мовчить !

І так за днямі дне другіє
Мельканют. Душі крепаствня
Уж і не станут, а пишцать ;
В судах за князя Бога молят,
А гості знай себе ізволят,
Ім востаргатса, знай крічат :
„Наш князь — муж правіл
[саміх старіх !
І патріот і брат убогіх,
Наш славной князь ! Віват !
[Віват !
А патріот, убогіх брат,
С крестян чуть шкуру не
[сдїрают
Последной дочкі не шадїт...
Гудят апять, как в дне билие
В палатах гуслі ; на стале
Віно, пян князь, і гості п'яни,
Дражат пали, звенят стакани,
А голод стонет на селе...

Прочитавши текст український і той сам текст російський, кождий, хто уміє читати побачить, що між мовою нашою а російскою є велика ріжниця і, що мова наша, а мова російська є цілком окремими, иншими мовами. Наш чоловік тільки дещо зрозуміє з російскої мови, а впрочім вона незрозуміла і чужа для нашого чоловіка. Так само наша мова для Росиян є чужою і також незрозумілою. Коли-б Росияни розуміли нашу мову, то би не перекладали поезий Шевченка на російську мову, а друкували би їх втій мові, в якій писав Шевченко, то-б то в українській.

Бачимо отже цілком ясно, що наша мова і російська не є одна і та сама, навпаки се чужі і ріжні собі мови.

Так і Русини-Українці є собі окремий, инший народ від російського, — а Росияни се знов окремий инший і цілком чужий для нас народ.

Як у нас взяли ся кацапи і на що вони є?

Із прилученем Буковини і Галичини до Австрійської монархії дістали ся Русини під Австрію. Як завсігди, так і тоді всі вони уважали себе самостійним народом, окремим від народу польського і російського. Та в той час не було нагоди сего виявляти, бо наш нарід — подібно як і всі другі народи — стогнав під панщизняним ярмом.

Колиж в році 1848. знесено панщину і всі народи почали домагати ся для себе права жити своїм житем, тоді і руська інтелігенція закладає політичне товариство „Головну Руську Раду“. Отже та „Головна Руська Рада“ в своїй програмі виразно каже, що

„Наш руський нарід у Галичині, на Буковині й Угорщині разом з нашими братами на Україні в російській державі є самостійним народом, окремим від народу польського і російського“.

Але найшли ся слабодухи, котрі видячи який наш нарід темний і бідний і як замагають нас просьвічені, багаті і могучі сусіди Поляки — почали зневірювати ся у власні сили, їх огорнув страх, що Поляки готові наш нарід зовсім спольщити.

І вони стали оглядати ся за ратунком тай спинили очи на Росії. Вони думали собі, що як скажуть, що ми а Росіяни то оден і той сам нарід, — то тоді Росія заопікує ся нами і не дасть Полякам зробити нам кривду.

До того в р. 1866. Австрія програла війну з Прусами і декому здавало ся, що Австрія туйтуй розпаде ся та що Галичину і Буковину забере Росія. Тоді вони, сподіваючи ся близького приходу Росії, проголосили прилюдно перший раз в газеті „Слово“, що

„наш нарід і нарід російський — се один нарід, а наша мова і мова російська — се одна мова“.

Ось так то почало ся у нас москвофільство, то значить — повстала така партія, яка каже, що наш нарід і нарід російський (московский) — то один нарід.

Але не дурний то вигадав, „чужими руками добре тільки грань вигортати“. Ми вже з історії знаємо, як за „добра“ була для нас Москва і як угнітали нас, нищили і рабували російські царі. Їм ніколи і в гадці не було нам помагати, — а навпаки вони завсїгди стреміли до того, щоби нас завоювати. Як би наш нарід був спустив ся на чужу поміч російську, то ще й сьогодні був би нічого не доробив ся. Але між нашим народом було чимало людей великого серця і твердої волі, що вірили в живучість свого народа, — вірили, що власними силами зможемо осягнути красшу долю. — Вони взяли ся до праці і організації і довели до того, що сьогодні наш нарід далеко поступив наперед і вже так стоїть твердо о власних силах, що ані Поляки ані Волохи ані Москалі, ані хто небудь инший не зможуть его захитати.

А тимчасом, як би наш нарід чекав був на поміч від Росії від „білого царя“, — то сьогодні ми були би такі бідні і слабі, що наші сусіди легко нас замогли би. — Так отже наука з того, аби не спускати ся на нікого, на нічию поміч, — тільки на себе самого, на свої власні сили. „Не спускай ся Грицю на дурницю!“

Тому, що старі чекали на благодать,

яка сплине від царя російського, — а молоді власними силами бажали здобути нашому народови красшу долю, — то „москвофільску“ партію тоді звали також „старорускою“, а нашу партію „молодою“.

„Старорусини“ вправді були в блуді, але в душі не були нечесні. Вони завсїгди уживали своєї рідної мови, тільки писали етимологією тому, бо і Росіяни так пишуть. Богато з них з часом нарозуміло ся, пізнало свій блуд і „вступило на путь праведних“, себ то повернуло до нас. Богато ще поверне, як переконає ся, що по нашій стороні правда.

Але в послїдних часах в Галичині і на Буковині повстали инакші москвофіли і з иншими цїлями, а стало ся се ось як:

Московский цар дуже захланний. Єму ще за мало тих великих країв, які давить під своєю рукою; — він хотїв би ще дістати Галичину і Буковину. Отже скликав він нараду, як би ті наші краї дістати в свої руки. Рада в раду — вкінци урадили так: Московські князі, пани і правительственні люди заснували товариства („общества“) для ширеня російщини між нашим народом і удержуваня російських шпіонів.

Всюди найдуть ся такі люди, що за гроші і рідну маму продадуть. Отже такі запродавці найшли ся і у нас. В Галичині їх більше, а на Буковині ледво кілька. В Галичині між ними веде верх адвокат др. Дудикевич (якого називають всюди „російским амбасадором“), а на Буковині панотець Богатирець.

Сей панотець видавав в Станівцях горішних (на Буковині) газету „Православную Русь“. Він поїхав разом з иншими кацапами до Росії аж до Москви та Петербурга, щоби єднати ся з ними. Самі російські часописи писали, що Богатирець перед Москалями і московским правительством дуже нарікав на австрійські порядки, хвалив російський лад, жалував за тими часами, коли то частина Га-

личини і Буковини короткий час належала до Росії і висказував надію і утіху, що ще прийде той час, як Москаль забере і Галичину і Буковину. Наше правительство переконало ся, що Богатирець враз із цілою своєю партією радби, щоби московский цар розбив нашу державу Австрію і забрав Галичину і Буковину! Се вже була зрада! Се вже було зломане присяги, бо він як панотець присягнув вірність нашому цісареві. За се его скинули з пароха. Та лише з милосердя для его жінки і четверо дїтий лишили его сотрудником у Веренчанці.

Тут бачимо велику ріжницю між давними „старорусинами“ — а теперішними москвофілами, чи радше „ряними Москалями“. (Москалів називає наш нарід „кацапами“, тому і таких людей, що відлучують ся від нашого народу та тягнуть до Москаля — називають також „кацапами“, а ту партію то називають „кацапскою партією“). — Отже давні „старорусини“ не покидали своєї рідної мови; вони говорили і писали по нашому. Але теперішні кацапи — то плачені московські наймити. Вони за російські рублі покидають вже нашу мову, вирікають ся своєї рідної Матери, — вони захвалюють російський лад і взагалі підготовляють ґрунт до приходу Москаля. Теперішні кацапи навіть не люблять давних „старорусинів“ і поборюють їх всіми способами.

І коли старі москвофіли мали яке таке бажане працювати для добра свого народу, то теперішнім се і не в голові. Теперішні москвофіли є запроданцями російського уряду. Вони за російські гроші мають ширити між нашим народом ідею російського царизму, мають баламутити наш нарід, вносити між него роздор і на кожному кроці розбивати его сили. Загалом мають працювати на шкоду нашого народу. Російський уряд хоче, аби нарід наш, що є в Австрії, був темний,

поділений на ворожі табори, тай щоби був слабий. Тоді легше з таким народом в разі чого справити ся. Ось яка то ціль теперішних москвофілів і ось яка їх підпольна, підла робота. Вони зрадники нашого народу, бо за гроші хочуть за продати его свободу і волю, его свідомість і щастє.

Ми вже нераз і не два переконали ся і ціла історія показує, що ми а Москалі то не є все одно, — що ми окремий нарід а Москалі також окремий нарід. Ми далі наглядно переконали ся, що наша мова — а мова російська (московська) — се не є одна і та сама мова.

Остає ще одна справа. Кацапи найгірше лютять ся на то, що ми Русини називаємо себе Українцями. Що ся назва слухна, то самі вже переконалисте ся. Як знаєте, головна часть руської землі находить ся в полудневій части російської держави і там живе головна сила бо 26 мільонів нашого народу! Та частина руської землі зоветь ся Україною, а живучі там Русини є всі православні і називають ся Українцями! Назви: „Русини“, або „Руснаки“ уживають тільки 4 мільони наших людей, що мешкають на Буковині, в Галичині і на Угорщині, то б то лише в австрійській части нашой землі.

Звичайно водить ся так, що на означене одного народу уживає ся лише одного і мени, щоби уникнути баламуцтва, щоби не виходило гей би то дві назви означають два ріжні народи. Тому годі нам придержувати ся на дальше того, щоби в Австрії звати себе Русинами а в Росії Українцями! Одні і другі, Українці, Русини, — се один і той самий народ!! Тому треба доконче рішити ся на одну спільну назву. А пристанемо на таку назву, якої уживає більшість нашого народу. Тому назви-

ваємо себе Українцями, після найбільшого руського краю: України.

Вороги сеї назви кажуть, що Україна то назва краю, проте лише ті можуть називати себе Українцями, котрі живуть на Україні. А кажуть так лише ті, що хочуть нас баламутити, або самі не знають, як діється де инде в світі. Так наприклад Італія є також назвою краю а Італійцями (Таліянами) зовуть себе також ті мешканці Тиролю, Швайцарії і других країв, котрі говорять тою самою мовою, що і мешканці Італії. Так само Іспанія є назвою краю, а Іспанці є і в Аргентині і Мехіці і других краях. Тим то й нічого дивного, коли мешканці Буковини і Галичини, що говорять тою самою мовою, як і властиві Українці, будуть себе називати також Українцями.

Отже наш нарід, котрий тільки горя перебув, — котрий тільки крови проляв, тільки мук натерпівся в боротьбі з Москвою і з другими хижими сусідами за волю і незалежність свою, — наш нарід не дасться збаламутити платними російськими агентами, якими є теперішні „кацапи“.

Ще, як нарід наш був темний не просвічений, то московским наймитам удавалося декого збаламутити і збити з правої дороги. Але тепер просвіта шириться постійно: в школах, в читальнях, в других товариствах, через газети і книжки — тепер люди приходять до власного переконання та й дають кацапским запродацям вести себе на ланцуху, як воли на заріз.

Кацапські запроданці найбільше бояться просвіти і науки і тому в своїх кацапских газетках заказують своїм людям читати щиро народні просвітні газети і книжки а „україноманських агітаторів“ (так вони називають наших передових людей) кажуть буками гнати від своїх хат. Московські наймити думають в той спосіб закрити правду перед нашим на-

родом, бо як нарід не буде читати ріжних газет і книжок і не буде слухати розумних слів своїх провідників, — то очевидно лишить ся темний, — а кацапам того тільки треба, бо „в мутній воді добре рибу ловити“; — тай злодій іде красти в ночі а не в день.

Миж кажемо: читайте богато, читайте всьо; але всьо розберіть своїм розумом — всьо добре і справедливе та хосенне приймайте, — а всяку брехню, зраду і кириню відкидайте від себе, аби не затроювала Вашого серця!!

Так то ми пізнали як взяли ся у нас кацапи і пізнали на що вони є. Ми переконали ся, що се московскі запродавці, які за російскі рублі вислугують ся російському цареві, а щоби підготовити ґрунт Москалеви, то між нашим народом роблять кириню, ширять ненависть, роз'єднують нарід та не допускають до просьвіти.

Але даремна ваша подла робота, погані кириники і московскі запродавці! Годі доложити закрити сонце! Хоть ви сего не бажаєте, але воно сьвітити ме і оґрівати. І під его теплими, животворними лучами стоплять ся послідні леди кацапского баламуцтва, — настане весна!...

І весь наш українсько-руський нарід з'єднаний в одну велику могучу сьвідому громаду, як той непереможний велитень отрясе ся із всілякого польского, російского і волоского нахабства — стане до чесної і витревалої праці на своїй рідній ниві і стане паном в своїй хаті.

Як то я з кацапа став Русином-Українцем.

Ви, добрі люди певно знаєте, кого то в нас називають кацапами. Є то люди, що хотяй вони такі самі як і ми Русини, хотяй вони одного роду з нами, одної мови, одних звичаїв-обичаїв, а кажуть, що вони не Русини, а якісь там „руськіє“, значить Росіяни. Се справді сьмішно й дивно видає ся тому, хто над сим глубше задумає ся. А чужому чоловікови і вірити не хотілось би, що в нас таке діяти ся може.

Сим й я тепер дивую ся. Та инакше думав я давнійше, коли й

я признавав ся до Москалів,

я казав, що московский нарід а наш нарід то один нарід. І я так відгризав ся, як і тепер такі кацапи відгризають ся, коли їм натякнути, що заблукались в чужу кошару... — То моє „собственноє убіжденіє“ а по нашому: власне переконанє так каже кацап. Ну, і я так казав, хоть в дійсности не було то моє власне переконанє. Таке переконанє то не власне, а тільки в поєнє нашими ворогами на те, щоби викликати незгоду межи нами і таким способом ослабити нас.

А се я тому кажу, бо я сам в тім бродив і знаю, що нераз чоловік і не стямить ся, як опинить ся в кацапскім таборі. А ще й се скажу, що наших домородних кацапів треба ділити на два гурти, а то на меньший гурток — видячих московских агентів і на більший — зба-

ла мучених наших людей. Видячих тому, бо вони знають для чого вбрали ся в московске піре; тут зиск, московскі ласки на оці. Другі-же то темні, збаламучені; вони на-сліпо держать ся тих перших і на-сліпо вірять їм.

Іван Бажанський,

котрий з початку був „кацапом“, а відтак переконав ся що по нашій стороні правда і став свідомим Русином-Українцем.

Московскі агенти кажуть,

що Москалі одної віри з нами, — отже ми одно з ними! А нас 100 мільонів, яка слава, а яка сила!... А там православний цар царствує, а що там за лад, що за добро!... Словом, таки справедлиший рай малюють нашому хліборобови. А він, бідний не знає вже й сам кому має вірити, на-

слухає ся таких і подібних небилиць, та й дивись, а то однн або другий недосьвідчений вже й свою шию пхає в московске ярмо.

Та се лиш так я мимоходом зачепив; але я хочу тут розказати,

як то мене запхали до кацапів і як я відтак видобув ся відтам ?

Малим хлопцем ходив я до сельської школи в Дорошівцях. Тоді був тут парохом загорілий москвофіл. А що панотець мав великий вплив на вчителя, до того-ж ще й тодішний шкільний інспектор пок. Мартинович, що був парохом в Оршівцях, не иньшої був думки від свого дорошівського товариша, то і

в школі вчили в тім дусі.

Нас школярів вчено наприклад так читати : „Онъ стерегль овцы, а потамъ пришелъ былъ на токъ ; и только вошелъ въ домъ, положилъ соль на столъ“ — замість :

„Він стеріг вівці, а потім прийшов був на тік ; і тільки увійшов в дім, положив сіль на стіл“....

Або як то ми колись вчили ся з читанки „Три други“ на-пам'ять, або як тоді називало ся „на-ізуст“ :

„Человѣкъ нѣкій трехъ друзей имѣлъ,
Двохъ изъ нихъ отъ сердца такъ дуже любилъ,
Що былъ бы за нихъ житье свое далъ,
Но третого надто холодно принялъ,
Разъ передъ судъ былъ запозванный онъ,
Хотя не виненъ, но зъ многихъ сторонъ
Былъ обжалованъ, то-жъ просилъ друзей,
Щобъ боронили его отъ враговъ“ і т. д.

Правда на буквах **о** або **е** були часом і якісь там дашки, щоби їх читати як **і** або **ві** як : **б о б ъ** = **біб**, **л е д ъ** = **лід**, **о н ъ** = **він**, **о с ь** = **вісь** і т. д., але нам за те ніхто нічо не казав; нас учили читати : **б о б**, **л е д**, **о н**, **о с ь**, — цілком по російски. І така наука, така мова називала

ся тоді „нашою питоменною мовою“. Мова-ж, котрою всі наші люди говорять, котрою наша ненька до нас від колиски говорила, котрою нам пісні до сну співала; ся мова була казали кацапи „не наша рідна“, а вчили, що вона „мова простолюдина“ нею говорять тільки пастухи і свинопаси, а не вчені люди. Ми і вірили. І чому-ж не вірити таким людям?...

Панотець позичав нам часто російські книжки до читаня

і нераз заставляв, щоби ми таки при нім де-що читали з них. Сі книжки були по більшій часті друковані в Петербурзі в Росії. Розуміє ся, що російські книжки читали ми не з московским, тільки з нашим виговором. Тому й здавалось на око, що то не така велика різниця. Правда була там і тьма слів, яких ми не розуміли, але-ж на то був панотець; він толкував - об'ясняв нам старанно значіне російських слів. І так то один або другий читає, панотець слухає, радіє та приговорє:

— „О то наше, о то хороше, наше сьвяте!“

— Хвалить, покійний, а ми бувало аж рвемо ся за російськими книжками.

Відтак дали мене мої родичі до Чернівців до школи. Там за наукою забував я троха російщину, але коли прийдуть вакації, то я біжу до панотця, а тут знов мене обробляють на московський лад. Я став молодцем, а

панотець не крив ся із своїми думками перед мною

та говорив зі мною як зі своїм одномишленником. Підносив під небеса порядки московські, московску мову та обдаровував мене всякими московськими книжками. Так перечитав я твори Пушкіна, Достоевського і других славних писателів російських і став поволи з Русина Москалем... І вже мені, бувало, й не кажи, що ми Русини;

ми всі Москалі, лиш з відмінним виговором! „З відмінним виговором“ кажу, бо з часом став був я вже викручувати язик на московський лад. Зразу, правда, мені то дивно видавалось, що слова московські в книжці то ніби подібні до наших, а в виговорі зовсім інакші. Бо н. пр. слова написані: отецъ, вѣра, голова, господинъ, що, ходіть, береть — говорить ся так: атец, вера, галава, гаспадін, што, хадіть, берйот іт. д. Мені було чудно і дивно, що по московски пише ся подібно як по нашому, а говорить ся зовсім інакше. Але панотець пояснив се мені так:

„Правда“ — каже, „ся мова, котрою ми тут на Буковині говоримо то ніби наша, але вона не мова, а тільки говор; мова-ж наша правдива, то та, котрою Росіяни говорять. Ми мусимо — говорив дальше — між собою вже так говорити, як нас мама навчила, але при тім мусимо й старати ся пізнати й любити нашу правдиву мову, бо ми — каже — лиш галузь від великого дерева“...

Ну, — гадаю собі — коли так каже панотець, то вже воно справді мусить так і бути. Се-ж прецінь не говорить такий, що нічого не розуміє...

Отже я таки Москаль,

і серджу ся, бувало, на других, чому й вони не такі, як я, чому й вони не називають себе „Рускими“ себто Москалями, але Русинами-Українцями.

А от я! Я вже й писав ся на московський лад, не звичайно Іван Бажанський, а Іванъ Николаевичъ, а пан та пані, то в моїх устах були вже господин та госпожа, а в домі сьвященника нераз таки пробував говорити по московски. Але яка та наша бесіда була!... Зачнемо, бувало по московски, тай зійдемо на наше. Де то мож було? Говорю, а тут, як би мене за язик що тримало; але мені бодай здавало ся, що я говорю по „великорусски“. І що-ж ще більше мені треба було?

Десь-колись попадалась мені в руки і наша руска книжка, як твори Шевченка, Федьковича, писаня Наумовича.*) Сі книжки впливали завсіди якось дивно на мою душу. І так, коли читаю, бувало, таку книжку, то мені наче розвиднює ся в голові, робить ся якось легко, відродно на душі.. Але що з того, коли я Москаль!.. Я хоть виджу, відчуваю, що мова наша гарна, солодка; що з того: я Москаль!.. Я Москаль, і не хочу, не можу сю мову признати нашою... Я з тими, що їх 100 міліонів; от хто я!.. А тут вже й москвофільські газети пишуть про мене. Григорій Купчанко, що в своїй газеті „Просвѣщеніє“ все лиш Росію вихваляв та славив, і він пише, що „староруска**) себто партия на Буковині зростає в силу, бо прибуло до неї знов кілька тих а тих свѣжих, молодих борців, до котрих причислив і мене. А се для мене, молодого така принада, що аж!.. Такі люди знають вже, чим можна зловити молодого чоловіка: ма с н и м и словами та похвалами. І чоловік тримає ся відтак їх як рипях кожуха, не знаючи й сам добре по що і на що.

Так і я тримав ся їх, та тримав ся доти, доки аж **один случай отворив мені очи.**

Були в панотця раз гості з Росії, один професор гімназияльний зі своєю жінкою. Панотець представив мене їм як твердого Буковинського Москаля — „Ето наш русской чела-век“, каже, — і додав що я прочитав вже цілу

*) Наумович видавав часопись „Наука“ і писав зразу дуже гарно нашою мовою. Пізнійше став кацапом, писав по московски і пішов відтак і сам в Росію, де й умер.

**) В тих часах „старорусини“ не виявляли явно, що вони Москалі; вони послуговали ся нашою народною мовою і тільки уживали етимології. Однак теперішні бук. кацапські перевертні — то вже справдішні Москалі (вони називають себе: „істинно рускі“). Вони зі школи „російского амбасадора“ д-ра Дудикевича і ворожо виступають не тільки против Українців, але і против давнійших „старорусинів“, тай поборюють їх у найпоганійший спосіб. — *Ред.*

его досить велику російську бібліотеку. Жінка професора тверда московка, мала тоді як раз якусь книжку на колінах. Зацікавившись бесідою панотця, попросила мене, щоби я щось прочитав з тої книжки. Мені зробилось якось ніяково. Я почув, що не вдам читати як слід по російски. Вона меле та викручує так язиком, що я хоть ніби і розумію вже російську мову, а таки мало що второпую, що вона говорить. То щось скорше до польского подібне, чи що...

Де я вдам так читати? — гадаю собі. Але що робити, беру та й читаю. Був то вірш російского поета Пушкіна „Утопленик“. Я читаю, наvertsаю що-мога язиком по московски, а вона слухає, слухає та нараз як не вибухне голосним сьміхом, та регочесь, аж заплакала ся.

„Как ви ето чітаєте?“ говорить зі сьміхом. „Ето не нашим язиком, некак нет!“...

Панотець лупнув до неї очима на знак, щоби не сьміяла ся з мене, але я вже майже не тямив, що зі мною було. На мене виступив рясний піт, я поклав книжку і вийшов на двір прохолодитись, а радше втечи до дому. Неначе мене хто обухом вгатив був в голову, так тепер в ній шуміло та гуділо.

„Гей, та-ж я такий як вони Москаль, належу до них, не знаю, що дав бим за них, — а вони сьміють ся з мене як з дурного! Се щось не чуване; я сего не видержу, се-ж стид, ганьба!“

Я не йшов, а біг до дому. Хотів як найскорше захпати ся де в кут та на самоті передумати спокійно сю мені так дуже немилу пригоду.

Дома запер ся я в коморі, де була моя бібліотека, положив ся, як був, на ліжко і потонув в тяжкій задумі неначе в воді глибокій. Я вів боротьбу сам з собою:

Чи я Москаль, чи Русин?

або як якийсь казав: чи се я справді я, чи не я? Я знав, що таких Русинів, що говорять так як я,

як мій тато, як моя мама, як всі люди кругом, є велика сила, бо близько 30 мільйонів душ. Я знав що є словянські народи як Серби, або Болгари, що хочай їх і о много меньше як Русинів і їх мова о много подібнійша до московської як наша, а проте вони є окремих народом: народом сербским, болгарским, чеським а не московским. Чому-ж лиш ми би мали признаватись до Москалів, чому я тримаю ся за Москаля?... Чи справді ми одно, що й Москалі?... Мені казали і я казав, що одна віра і одно письмо вже є доказом, що ми з Москалями одно; але-ж бо й Серби й Болгари мають одну віру і одно письмо з Москалями; а чому вони не Москалі?... Так само Італійці, Іспанці, Португальці і другі народи. У них також одна віра і одно письмо; а хто відважив би ся твердити, що вони один нарід? Видно, що віра і буква, то не є ніяка ознака народів!

Мова, лиш одна мова!! А наша мова, і російська або московська мова, чи то все одно? Чи вона так близька до російської, що єї можна би назвати лиш „говором“ тої мови? Мені се так казали і мене так учили, але я чув нераз як Москалі або й Липовани говорять, та й я знаю троха по московски і я знов став думати, чому я називаю себе Москалем?...

При сих думках вдивив ся я в свої книжки, що лежали передомною рядом на полицках. Се були майже самі московські книжки, самі „сочиненія“ та „стихотворенія“, а на долинні в кутику лежало й кілька наших.

І мимоволі став я нагадувати собі, що діяло ся зімною як я читав одні і другі книжки. Бувало. коли читаю яку московську книжку, то на мене щось наче тягар який налягає, якесь дивне пригнобленє, отяжілість думок відчував я тоді. Цілком інакше чув я себе, як читав яку нашу руску книжку. То щось неначе якесь миле сияво обгортало

душу, неначе солодкий гомін слів рідної неньки до своєї дитини.

Тут пригадав ся мені і той час, коли то я раз читав нашим сусідам, що походились були до нас, „Наймичку“ та „Гайдамаки“ нашого славного поета Шевченка. Люди не могли наслухати ся та втирали зі зворушення сльози, і я перестав читати, бо й мені сльози давили горло. Такі горячі, такі могутні слова сеї нашої рідної мови! А чи зазнав я хоть раз такого вражіння від московської мови? Ні, ніколи! А я таки силоміць перся в Москалі, даю першеньство московській мові!...

Недаром то з мене й Московка так сьміяла ся!! Мала чого! А чи я не сьміяв би ся з такого Чеха або Поляка, як би він називав себе Русином? Так, вона мала чого сьміяти ся! Мала чого і в лице мені плюнути, бо я свого рідного цураю ся, а лізу нерозважно в чуже!! Отже який я Москаль??? І при сім мені неначе сьвіт прояснив ся, здавало ся

полуди позсували ся мені з очий.

Мені зробило ся любо та мило на душі, немов би я тепер перший раз на сьвіт народив ся — я з „кацапа“ став знов Русином-Українцем! Я кинув ся до своїх книжок; наші рускі пішли на видне місце, на гору, а московскі в кут на долину.

І так позбув ся я тих московских кайданів, котрі я двигав тільки час. Мені стало лекше, веселійше на сьвітї, бо округ себе видїв я тепер все шире, все своє, все рідне... Наш нарід, наша мова та пісня, наші звичаї-обичаї стали мені любими, дорогими. Я полюбив їх цілим серцем, я полюбив мій щирий руско-український нарід та рідну землю, неньку. Україну, і доки жити буду, трудити ся му лиш для неї одної!!!

Іван Бажанський.

Не вірив — аж змірив.

(З подорожних пригод в Росію).

Вимріяний „рай“.

Літом 1905 р. вибирався я до Київа, де мав попрацювати якийсь час в бібліотеці духовної академії. Про мій намір подорожи за кордон, довідався мій сусід і добре знакомий, Михайло Н., на пів інтелігентний москвофіл. Стрінувшись з мною, заявив він велику охоту поїхати в моїм товаристві до Київа. Казав він, що ся подорож є горячим его задушевним бажанем, золотою мрією. Начитавшись і наслухавшись від москвофілів нечуваних річей про російський „рай“, тягнуло его там, наче магомеданця до Мекки. Дуже бажав звидіти Росію.

І ми поїхали разом в Київ.

Мій супутник радів невимовно, що їде в ту вимріяну Росію, почував себе дуже щасливим і був знетерпеливлений. Коли сілисьмо у Львові в поїзд, він мало зі шкіри не вискочив так бажав скоро опинитись в Росії.

На першому кроці.

Опинились ми на першій російській стації Радивилів. Піддалися ревізії і віддали до перегляду свої паспорти. Ледви ми опинились в ревізійній галі, а мій супутник нагло змінив ся. В одну мить яснїюче радїсть его лице — посумніло, зробився неначе німий. А коли брусоваті стражники розкинули его річи і шпурнули ему їх відтак під

ноги цілком не пардонуєчи, Михайло Н. ще більше посумнів чогось.

— Що се, якийсь воєнний дворець, чи що, що тут куди не повернись, то саме військо? — питав він мене ждучи на паспорт.

Я пояснив, що се звичайна станція, та що се не військо, а жандарми, поліція і залізничні урядники.

Вийшов червонопикий, з баньковатими очами, високий, широкоплечий, рудий ротмістр. Я попросив его о скорший зворот паспортів. Запитавши о наші прізвища, він виніс нам паспорти, а віддаючи один мому супутникови, запитав его строгим громовим голосом, куда і за чим їде?

На се неборачиско Михайло не відповів нічого, лиш поблід і затремтів цілим тілом. Ротмістр ще дужше вилупив до него свої баньки і повторив питанє ще суворійшим тоном. Михайло очевидно не зрозумів про що той питає і икаючись, відповів дуже несміло ломаною кацапщиною:

— Я — рускій... православний... в Київ...

Я поратував его і відповів за него ротмістрови по російски. Сей усміхнув ся і відійшов від нас.

— Та то якісь Татари, чи дикуни ті всі жандарми з своїм ротмістром — казав Михайло до мене з огірченєм, коли ми сиділи вже в буфеті.

— Ні, се Росіяни, „настоящі“ Москалі — відповів я.

— А чого-ж вони якісь такі брусоваті, страшні, тай лепечуть Бог зна' по якому? — питав далі Михайло.

— Сі ще досить „делікатні“ були — кажу я. — Заждіть, пізнаєте їх ліпше. А лепечуть вони не инакше, а тільки по російски.

— Що-ж се таке, що я їх не розумію? — питає все ще затурбований Михайло. — Та-ж читаю „Галичанин-а“ і розумію, а він же писаний по російски?

Я сказав, що між читанєм москвофільської газети, а російскою мовою є велика ріжниця, а Михайло каже до мене:

— Знаєте, що вже на вступі Росія зробила на мене погане вражінє. У мене відійшла охота їхати далі...

Я трохи потішив Михайла, що в Києві буде инакше і ми поїхали в дальшу дорогу.

Їхали ми III. клясою і приходилось подорожувати з ріжними людьми, які по більших стациях то висідали, то всідали до нашого вагона. Їхалисьмо отже з партією жовнірів, що їхали на далекий Схід на війну, з робітниками, купцями, богомольцями, а все переважно були Росіяни; Українців стрічалось мало. Правда, їхали ще з нами і низші чиновники з численними родинами. Подорожні Москалі попадались п'яні, виправляли авантури і взагалі поводились по грубіяньски, брусовато, так що зробили на мого супутника дуже немиле і відразливе вражінє. Через цілу дорогу був він пригноблений, без гумору і мовчливий.

Нарешті по 18 годинах їзди, прибули ми одного ранку до Києва.

„Русская“ гостинність.

— А знаєте, де ми замешкаємо? — запитав мене Михайло, коли ми пустились з двірця в місто.

— А де-ж — кажу, — в якому готелю!

— Е, то ви не знаєте, де тут можна танше як в готелю і порядно замешкати, — загнузував з мене Михайло?...

— Де-ж се? — питаю, а Михайло каже:

— Раз казав мені Мончаловский*), що як коли заїду в Київ, аби-м ішов мешкати в „номера“, на квартири до Михайловского монастиря. Там дуже порядно має бути, дешево і безпечно.

Пішли ми в той монастир. Мій супутник був трохи веселійший і охочо ступав по вулицях славного Києва. І справді, в тому монастири неначе в готелю, було чимало ріжних, більших і менших, чистесеньких кімнат. Чимало стояло порожних,

*) Відомий русофільський публіцист.

бо є їх не мало. Пішли ми з одним послушником і вибрали собі досить гарну кімнату. Кімнату винаймилось з чаєм. Значить, в ранці і вечером давали пити по самоварови чаю. Мій Михайло незвичайно зрадів, коли почув, що за вибрану кімнату будемо платити на добу лиш по пів рубля. Він мало не скакав з радості. Положили ми в кімнаті свої клунки, а самі пішли в прийомну канцелярію.

Тут за столом сидів товстий, червонопикий, добре відгодований монах. Тип чисто московський з Орловської губернії, з малою, рідкою, риженькою борідкою. Мав спітніле блискуче лице, з добродушним, але нещирим виглядом.

Послушник сказав єму, що ми вибрали собі кімнату, тай прийшли умовитись і т. д. Монах зажадав у нас оказаня паспортів. Ми подали. Та ледви він повернув їх в руках і заглянув до середини, як підскаочив мов опарений і ще дужче почервонів.

— Нії, не можу вас прийняти на мешканє, — крикнув він до нас віддаючи назад паспорти. — Ви заграничні а заграничних нам приймать не вільно.

На таке, я звернув увагу монаха, що ми ніякі небезпечні люди, розказав ціль своєї подорожі, показав рекомендацію до київського митрополита Флавіяна. Але того всього було за мало для монаха. Він лепетав: „нельзя“ (не можна)!

І я повернув ся до виходу, а мій сопутник задержав мене і став просити монаха:

— Всечесний атьоц — говорив він тутешною кацапщиною, — та прийміть нас, ми-ж свої люди... Ми православніє, рускіє, приїхали на „отпуст“, помоліт ся Богу в київских храмах.

— Який там біс з вас „русскій“ — махнув монах рукою. — Як ви можете бути русскій, коли ви австріяк?

Михайло хотів доводити єму про свою „русскость“, але монах відвернув ся від него і коли я

був на коритарі, почув, як до Михайла крикнув він здоровим, громовим голосом :

— Кажу, що не вільно, так же не вільно, виносись „вон!“

Мій Михайло вийшов на коритар з палаючими лицями, лютий і цілком зломаний.

— І де-ж ми підемо? — запитав він гірко.

— До готелю — відказав я і пустив ся до виходу. Та в тій хвили вийшов за нами монах і загремів :

— Я Вам ось що пораджу: підіть в городську поліцію і попросіть, щоби дозволили вам у нас замешкати, от тоді і прийдете до мене.

Я не хотів вже дивити ся на монаха, подібного радше на різника, як на черця. Я хотів утечи далеко відси, щоби не бачити его більше, був якийсь такий непривітний. Одначе мій Михайло прийняв радо его пропозицію і попросив, щоби позволив лишити в „номері“ наші клунки заки вернемо з поліції. Але монах і на се не згодив ся, і ми мусіли таскати ся з клунками по місті, на поліцію, бо мій супутник конче бажав замешкати в „св'ято-михайловских номерах“.

„Хожденіє по мукам“.

В поліції треба нам було говорити з самим поліцмайстром, чи его заступником. На авдиенції у него було чимало народу, так що ми мусіли ждати добрих три години, заки з ним розмовились. Він спокійна, флегматична людина, довго розглядав наші паспорти, а вкінци сказав, щоби ми удались о позволене до генерал-губернатора.

Потягли ми і там, хоч вже хляли з утоми і голоду. Я казав, що цілком зрезигнував з монастирских „номерів“ і за дармо не хочу там мешкати, але вже лиш для самого Михайла мусів їхати до губернатора, щоби розмовитись за него, бо він би не потрафив.

Губернатора не було дома і сказали нам, що буде аж за три дні і тоді можемо зголоситись до

него. Тай мій Михайло зацабанивши монахови в батька й матір втратив всяку надію на монастирський „номер“. Ми пішли вишукати відповідний готель.

Але по готелях знову комедії. Де не прийдемо, не хочять нас прийняти. Кажуть, що таке вийшло від генерал-губернатора. Чужинцям має перше дозволити на замешканє в якомусь з готелів городска поліція або губернатор. І се вивело мого Михайла з рівноваги. Він страшно лютував і йдучи вулицями кляв голосно на Росію і її порядки, здорово кляв!

Не було ради. По перекусці в одній реставрації мусіли ми знов іти в поліцію. Там знову ждали довго тільки на те, щоби потім знов почути відповідь, щоби йти о дозвіл до губернатора.

При сїм в поліції, коли я наговорив трохи на такі порядки і мій Михайло вибух гнівом:

— Де-ж до дїдька підемо, коли губернатора тепер „нема“?

Віцеполіцмайстер здвигнув раменами і відійшов від нас. Михайла бралась розпука.

— Ну і що тепер пічнемо? — звернув ся він до мене сильно зажурений.

— Ходім! — сказав я і ми поплелись знову від готелю до готелю.

Вкінці трафили на оден з другорядних готелів. Тут постановили ми силою вдертись на мешканє, а я рішив ся в разі відмови запрезентуватись по „русски“.

Портієр відмовив ся прийняти нас, як і скрізь перед тим. Та я визвірив ся до него, загнув єму по московски і різким тоном приказав закликати властителя готелю. Се помогло.

Портієр став наче вкопаний зробивши війскову поставу, неначе жовнір перед старшим.

Я глянув єму у вічі і вичитав з них єго бажанє, тай не чекаючи довше, подав єму срібного рубля „на табак“ (тютюн). Він вхопив єго жадно, сховав скоро і попросив нас за собою вибирати

кімнату. Ми вибрали кімнатку, розложились і віддали портієрови паспорти. Взявши паспорти, він сказав до нас шепотом, що добре булоби дати по рублеви, то в поліції без ніяких труднощій приймуть нас в зголошеннях. Сі два рублі мав він дати за се, якомусь поліційному урядникови. Ми так і зробили і заспокоївшись, стали відпочивати, по цілоденному ходженю з клунками по Києві, бо вже вечоріло.

Розложившись в нашій готелевій кімнатці дуже перетомлені, ми не мали охоти виходити того вечера на місто навіть на вечеру і без сего заснули твердим сном.

Нараз десь коло півночи загримав хтось сильно до дверей. Я зірвав ся отворив двері і побачив перед собою двох дужих жандармів. Ми мусіли іти з ними в „участок“ (до комісаряту поліції). Хоч як ми випрошувались від сего не маючи найменшої охоти вилазити з ліжка о 1 годині в ночі і швентягись до поліції, наші представлення не помогли. Мусілисьмо іти щось з пів милі тільки по се, щоби нас випитали в участку відки ми приїхали, тай за чим.

Ся нічна тяганина дуже дратувала мого Михайла.

— Коби-м був знав, що тут такі порядки — говорив він, — то бувби-м ніколи сюди не їхав; найби та Росія запала ся тут!

На поліції сказали нам, аби ми завтра конче пішли до генерал-губернатора і просили о позволене замешкати в Києві, бо инакше мусимо забирати ся відси до 24 годин. Такий був приказ щодо чужинців, бо тоді шаліла горяча революція.

На другий день рано по девятій годині ми були вже коло палати генерал-губернатора. В прийомній сказав нам портієр, обвішений численними медалями, що генерал-губернатор не приймає. Ми постояли трохи і зійшли на долину. Там розбалакались з якимсь паньсковатим жидком. Він сказав, що губернатор приймає, але се залежить від

портієра. Як портієр допустить, то добре, а щоби допустив треба єму дати з пять рублів. Михайло згодив ся дати хабара, але я повздержав его і ми вернули назад на гору до почекальні. Се портієра озлобило і він остро крикнув до нас :

— Раз вам сказано, що его превосходительство не приймають! Забирайте ся отже, бо скажу жандармови викинути вас до чорта!

Се дуже болючо вразило Михайла і напудило. Він затремтів, поблід, видимо налякав ся і поступив кілька кроків в зад до дверей. На таке „привитанє“ портієра я вийшов з рівноваги і поставив ся до него також остро, грубо „по московски“. Михайло підскаочив до мене і сїпнув за руку шепчучи :

— Ходім, дайте спокій, бо ще біди якої напитаєте !...

Михайло був дуже переляканий, але я не зважав на се і перемовляв ся з портієром. Портієр зараз присїв, а тоді я закричав з цілої сили :

— Хабарнику! За оплатою пускаєш до губернатора !?...

На мій сильний крик вискочив з канцелярії секретар губернатора, а мій Михайло — в ноги з канцелярії. Секретар звернув ся до мене, я сказав, що портієр не хоче пустити до губернатора. Секретар взяв від мене паспорти, списав протокол, дав картку до городской поліції і справа була поладжена. До полудня ми справились вже і в поліції, тай відітхнули трохи лекше.

По обіді пішли ми в сам перед оглядати церкви і собори, як : Софійський, Володимирський, Михайловський, Военний і інші. Оглядати їх для мене була не першина, але мій Михайло дуже одушевляв ся кийвскими сьвятинями, які сяють в середині від богатства золота і срібла, та дорогими мальовилами. „Наслаждав ся“ також чудовими хорами соборними.

Слідуючого дня було урочисте сьвято Ма-

тери Божої, відпуст в печерській Лаврі. Поїхали ми там трамваєм.

Сю сьвятиню облягали многотисячні зборища путників. Оглянулисьмо сьвятиню, величавий префектар, склади церковних знадобів і книг. До печер не могли діпхатись, було так страшно глітно. Коли верталисьмо до міста, мій Михайло сказав до мене:

— Знаєте, сьвятині прегарні, хори також чудові, але у сьвящеників нема тої ревности що у наших; вони сповняють свої функції наче ремісники.

Висказував се мій Михайло з очевидним жалем.

Третього дня, оглянули ми міський музей а потім бібліотеку і галерію образів в духовній Академії при Братському монастири на Подолі.

Далі минали нам дні без нічого особливого. Поліція вже нас не непокоїла. Мій Михайло зживав ся по трохи з Києвом, хоч не міг зносити спокійно поліціантів і пикатих жандармів, яких було скрізь повно.

— Кобим не бачив тих умундурованих і уоружених звірюк, то легше якось булоб на серці, — говорив не раз до мене невдоволений Михайло. — А то прямо не можу знести їх на вигляд, такі осоружні й страшні...

Гірка дійсність.

Одного ранку спускались ми до пароплавної пристані над Дніпром. Саме як переходилисьмо головну вулицю на Подол, заблищав перед нами цілий ліс високих, салдатских „штиків“ (багнетів). Ми зупинились і побачили таку живу картину: — В оточеню найменше трицятьох жовнів з найженими багнетами (на довгих карабінах) і кільканацяти жандармів, ішов гурток, може з 25—30 осіб. Були різні: молодші і старші, між ними і жінщини, а навіть хлопята: інтелігентні і робітники. Всі мали заковані руки в тяжких кайданах і окрім

того всі були злучені з собою здоровезними ланцюхами.

Коло нас стояв „городовой“ (поліціант). Як заковані проходили коло него, відозвав ся він до них сьміючись :

— Га, попались небожата, попались !

Я спитав его, які се злочинці.

— А які-ж, звісно політичні ! — відповів він, кладучи натиск на слово „політичні“.

— Відкіляж їх гонять ? — питаю далі.

— Виловили їх на тайних зборах, які скликали сеї ночі в подвірю одної камениці. Довідалась про се поліція, впала на збори, виловила провідників і ось пігнали їх в тюрму. Не схочеть ся їм більше політикувати і робити революції — закінчив поліціант і відійшов від нас.

Сеї вид і сі інформації, зробили на нас дуже пригнобляюче вражінє. Мій Михайло аж зблід по сему і довго не промовив і слова. Аж над Дніпром відізвав ся до мене :

— Страшна і гидка картина... У нас такої ніколи не побачиш. Душно мені стає у тій Росії..

І виявив бажанє, як найшвидше виїхати відси до рідного краю.

Розчарованє з „руським“ приятелем.

Одного дня відвідали ми мого знакового, великого українського діяча і письменника пок. Бориса Грінченка. Він витав нас у своїй хаті дуже сердечно, випитував про новини в Галичині і т. д. Найкрасші хвилі, проведені в Києві пережили ми в хаті Бориса Грінченка. Мій Михайло дуже одушевляв ся сим українським письменником-діячем. Він подивляв его велику любов і запал до української справи, бо се в розмові з Грінченком міг кождей пізнати.

Того самого дня по полудни пішли ми до бібліотекаря духовної Академії Криловського. Він родом з Галичини, з Угнева, але зробив ся таким Москалем, що не хоче навіть признавати ся

до свого роду. Михайло мав до него поздоровлене від его друга Мончаловского. Криловский прийняв нас досить ввічливо, але говорив дуже мало. Михайлови дорікав, що не уміє говорити по російськи.

— Там в Галичині всі „русскіє“ так не уміють по „руськи“, як ви? — питає він Михайла.

— Та всі — казав засоромлений Михайло.

— Ну, то які-ж з Вас „русскіє“! — сердився Криловский і не хотів більше говорити до Михайла.

І сей чоловік, котрого Мончаловский представляв Михайлови як великого прихильника галицьких москвофілів — зробив на Михайла прикре пражіне.

— Знаєте, — казав до мене Михайло, як ми вийшли від Криловского, — сей пан не сподобався мені. Він якийсь такий холодний, так з далека, скритий, непривітний. Я думав, що він радується мною, буде випитувати про Галичину, а він і говорити не хотів. От ваш Грінченко, то розумію, що правдивий і щирий патріот. Він перший раз говорив зо мною, але так широко і сердечно, що сего не забуду.

Другий раз Михайло не мав охоти зайти до Криловского... Але перед нашим від'їздом каже Михайло до мене:

— Чекайте я переконаюся на добре, що то за патріот той сердечний друг нашого Мончаловского. Я пізнаю его добре. Піду до него і скажу, що мені вкрали гроші і не маю на подорож, попрошу, щоби позичив з десять рублів.

І Михайло пішов.

Вернув дуже роздратований.

— А що? — питаю.

— Падлюка! — каже лютий Михайло. — Не позичив!

— А що казав? — питаю зацікавлений.

— Як сказав я єму за гроші, то він так подивився вовком на мене, що мені аж не добре

зробило ся. Довго думав, а вкінци каже: „Вам не можу позичити. Най прийде до мене ваш товариш подорожи, то єму позичу, бо він уміє говорити по російски, а ви не вмiєте!“ — А видите, який добрий наш „руській“ чоловік! Але добре, що я пізнав ся на тiм.

Бажанє утечі з „раю“.

Я мав побути ще два дні в Київi, як одного дня по полудни мій сопутник звернув ся до мене iз сими словами:

— Може-б ми сегодня виїхали вже з тої проклятої Росії?

— Чому-ж як раз сегодня? — питаю, — адже мені здало ся-б ще побути тут два дні — відповідаю єму.

— Два дні?! — скрикнув він неначе з великого болю. — За ніякі гроші довше не хочу тут оставати. Уже досить для мене тих духових тортур! Бійте ся Бога, як подивив ся я на те все, як наслухав ся про ті нечувані звiрства тутешного уряду, то се так затроїло мене, що далі оставати тут мені неможливо. У мене ні апетиту, ні сну; сьвіт мені немилий і бажав би як мога швидше видiстатись з відси до свого краю. Я тут все у якійсь трiвозі; мені здасть ся, що кождої хвилини прийдуть жандарми і заберуть мене, тай запроторять в тюрму, а відтак в Сибір і сlich по мені загине. Адже не чулисье, що роблять так з чужинцями? Таж тут діють ся нечувані насильства і безправства, яких ніде у сьвітi нема, аж страшно глядіти на се. Я тремчу через те і обавляюсь, бо бачу, як тут навіть тутешний чоловік непевний своєї волі, свого житя, а щож доперва чужинець? Ні, довше я тут не годен бути!

Того дня Михайла вразила отся вістка: В сьiдствi з нами мешкали в тiм самiм готели двох Поляків з Варшавщини. Вони були виїхали з Київa до одного села в Київщинi, щоби там побачити ся з свояком-дiдичом. На село виїхали вони без пас-

портів і там їх арештували жандарми, привезли до Києва і замкнули в тюрму, до „вияснення“. Вістка про се дуже затрівожила Михайла. Єму все здавало ся, що ось-ось прийдуть жандарми до готелю, або денебудь серед вулиці і арештують нас.

— А ви-ж в Галичині так одушевлялись Росією? — кажу я єму на се.

— Одушевляв ся, бо не бачив на власні очі і не чув! — гримнув сердитий вже до мене Михайло.

Я став розраджувати єго і умовляти, щоби остав ще через два дні, але він не хотів і чути про се, та як напер ся то і я рішив ся виїхати того дня з Києва, аби не стратити товариша подорожи.

Вечером о 8 год. пішли ми на поліцію виписатись. Чомусь казали нам іти за сим до участка. Там казали нам ждати аж „надзіратель“ встане, бо він спав в сусідній кімнаті, простягнений на софі. Між тим, як ми ждали, вийшов до нас якийсь писарина і випитав чого нам треба, а як дізнав ся, заявив готовість виписати нас, але за оплатою по 25 рублів від особи. Він казав, що треба робити подане до губернатора, аби дозволив нам опустити Київ, бо тепер революція і оголошений стан облоги. Я пізнав ся, що він хоче „надути“ нас і тому не хотів з ним говорити, тай ждалисьмо далі на надзирателя. Прийшлось ждати довго, а надзиратель хропів чимраз сильнійше. Уже було по 11 год. в ночі, а він не вставав. Тоді я умисно став сперечатись голосно з одним жандармом і між тим крикнув до него, але так сильно, що надзиратель аж зірвав ся з лави.

— Що тут за діявольські крики? — заревів він грімким басом і перед нами станув високий, широкоплечий, із великою, чорною бородою надзиратель.

Я попросив єго о виписане.

— А, чорти прокляті! — крикнув він на се. — Завтра приходіть, я сьогодні хочу спати!

І пішов, замкнув ся в своїй кімнаті і зараз-же знов захропів.

Глянув я на Михайла, а він такий лютий, що мало не плаче і аж скривив уста.

— Га, коли тут такі порядки, то ходім, — кажу я до него і ми вийшли на вулицю. — Отже поїдемо завтра? — звертаюсь я до Михайла.

— Ні! Я їду нині! — скрикнув він дуже сердито до мене і став іти швидко до нашого готелю.

Рахунки наші в готелю були ще за дня вирівнані і ми були цілком готові до виїзду. Отже вернувши сюди, Михайло вхопив свій клуночок і виходить.

— Куди? — питаю я.

— До дому!

— Та як, без виписаня? — питаю.

— Ну, а як?

— Таж на границі нас не пропустять, — кажу.

— Чому не має пропустити, або-ж то ми кого замордували, чи ограбили? Мусить пустити, коли тут не хоче виписати! — кричав в розпучі Михайло.

Але мені удалось витолкувати Михайлови, що так не можна їхати і ми остали ще лиш до сліду-ючого дня.

На другий день рано пішли ми знов на поліцію. Ждали довгенько і знову сказали нам прийти вечером. Вечером знов та сама історія. Надзиратель не спав вже, але казав заплатити тому писареві, що вчора говорив з нами о випис по 10 рублів. Я зажадав, щоби показав нам, де стоїть таке право, що за випис має ся платити. Очевидно такого права не було і надзиратель не міг его показати та сказав, що більше з нами не говорить. І знов просиділи ми тут до 11 год. в ночі і вийшли таки не виписані. На дворі була велика злива, заким дістали ся до свого готелю, булисьмо мокрі до нитки.

— Ну, і що-ж робимо? — питаю Михайла, котрий мовчав через цілий час.

— Ідемо до дому! — рішив він твердо. —

Досить вже того! В такий спосіб вони цілий місяць можуть нас держати от так не виписавши.

Не було іншої ради, треба було їхати, бо фонди наші не дозволяли нам оставати довший час у великому місті. Тай ми не зважаючи на велику зливу, сіли до фіякра і поїхали на залізничий дворець, звідки о півночі виїхали в сторону рідного краю.

В дорозі з Київа до Радивилова, не мали ми особливших пригод. Мій супутник Михайло був через цілий час їзди неговіркий, задуманий і сердитий. Він просив Бога, аби чим швидше відістатись з Росії у рідний свій край.

— Ах, коби вже скорше дістатись через границю до Галичини — говорив він часом, зітхаючи важко. — Так мені остогидла вже та Росія, що радбим в одній хвилині винестись відти бодай летом птаха. Так тут чогось непривітно мені, тяжко а тих жандармів, тих чиновників, яких тут скрізь повно, не можу вже знести, так разять мене страшно... О, се був я перший і останний раз в Росії... — спорікав Михайло і ще більше сердив ся.

Нарешті одного дня під вечір приїхали ми на останну російську стацию Радивилів, відки до Галичини пять чи 10 минут їзди. Коли тут опинились, мій Михайло так радів дуже, що мало не скакав з радости.

— Ну, слава Тобі Боже! — лепетів він, — за пів години тай будемо вже на своїй рідній землиці!

— Та дай Боже, — кажу я, — але мабуть сьогодні в Галичині не будемо, бо здаєть ся буде клопіт з паспортами.

— Ов-ва, нехай буде! — сказав на се рівнодушно Михайло — тут не далечко, кількадесять кроків до границі. Як щось не теє — то бігме утечу, тай пропало!

На припоні.

Поїзд станув, до нашого вагона увійшов жандарм з урядником. Вони оглядали па-

спорти подорожних. Прийшли і до нас обох, забрали паспорти і переглянувши їх заявили нам, що нам за границю їхати не вільно, бо ми не виписані з київської поліції. Приказали нам зараз висісти з вагона і піти до ротмістра жандармів.

Се Михайла так вразило, що він мало не розплакався з досади і не хотів опустити вагона. Але на се заявив нам жандарм, що ми арештовані і опиратись було даремно.

Повели нас до ротмістра. Тут Михайло став просити його, аби пустив нас і казав, що ми в Києві нічого не „поброїли“, що не знали, що треба було виписатись в поліції. Не допомогло. Ротмістр віддав нас в руки двох жандармів і казав нас відвести в місто до станового пристава.

Саме, як виходили ми з двірця, з другої сторони рушав наш поїзд до Бродів. Михайло оглядався і так було йому прикро, що давився сльозами...

Вже смеркло ся, як ми станули в канцелярії станового пристава. Пристав був дуже милий чоловік і говорив дуже добре по українськи. Вислухавши рапорту жандармів, котрі з нами прийшли, заявив нам, що мусимо замешкати якийсь час в Радиволові, аж жандармерія справдить, чи ми чого не „поброїли“ в Києві. На се сказав Михайло, що не має вже гроша на прожиток в Радиволові.

— Ну, то в такім разі замкнемо вас в тюрму, там дістанете мешкане і харч безплатно, — сказав пристав.

Але Михайло на таке не пристав і ми мусіли замешкати в бруднім заїзді, у якогось Чеха. Однак перед тим мусілисьмо піти з жандармами на почту і вони зателеграфували відтам, — очевидно на наш кошт — до поліції в Києві з запитанєм, чи можна нас пропустити через границю.

На другий день рано ми побігли до пристава довідатись, чи не надійшла телеграфічна відповідь з київської поліції, за яку ми заплатили. Але відповіді тої не було. Пішли ми на почту і там ска-

зав нам телеграфіст, що відповідь ще не прийшла. Був се свідоміший молодий Українець. Я познакомив ся з ним і відтак що години навідував ся на почту, але відповідь не надходила. По полудни ми знов були у пристава і просили, щоби пустив нас.

— Не вільно, — казав він. — Як прийде відповідь з Київа, тоді поїдете.

— А як не прийде? — питаю я.

— Га, то се не моя річ, — відповів пристав.

— То утечемо через границю! — сказав рішучо Михайло.

— Добре утікайте, але як вас зловлять, то тоді просидите найменше з пів року в нашій тюрмі — „потішив“ Михайла пристав.

Того вечера приходило до нас кількох місцевих жидів, які предкладали нам свої услуги. Іменно обіщували вони за оплатою по 20 рублів перевести нас серед ночі потайки через границю. Вони мали бути в порозуміню із граничною сторожею і переводили чимало утікачів через границю. Самі вони не переводили, але мали нанятих до сего селян чи робітників. Жидки довідавшись, що нас задержали, поспішили до нас із своїми проєктами утечі. Я не мав охоти заходити з сими загадочними і непевними індивідуами, але мій Михайло аж рвав ся віддати ся в їх руки, та я з великим трудом відвів єго від сего дуже непевного наміру.

Другого дня Михайло був вдоволений, що не пробував перекрадатись через границю, бо телеграфіст оповідав нам, що се дуже небезпечна справа. Жидови утікач складав за переведене 20 рублів. Жид віддавав єго в руки провідника-бурлаки чи селянина, котрий повинен перевести через границю. Але коли прийде під границю, сей провідник каже собі ще окремо заплатити і то добре, а коли ні, то в тій хвили видає утікача в руки недалекої граничної російської сторожі.

Того дня ми знов ходили до пристава і про-

сили его, аби пустив нас, бо телеграма не надходила, але пристав й чути про се не хотів.

Нарешті третього дня сказав нам телеграфіст, що наше очікуване на телеграму є даремне, бо кївська поліція ніколи в таких випадках не дає відповіді і радив нам десятьма або пятьма рублями перекупити пристава і тоді можна від'їхати за границю. Як казав він, так звичайно тут в подібних случаях практикувалось. Але на се ми не важились, тай впрочім не мали вже тільки гроша, щоби дати „куку в руку“ приставови. І ми пішли, се вже може десятий раз, до пристава просити, аби нас пустив.

Сим разом пристава не було, був его заступник корінний москаль. До его почутя став „штурмувати“ пан Михайло. Він просив, представляв а вкінці каже :

— Та чому обавляєтесь нас пустити, таж ми рідні ваші брати, а ви так безмилосердні для нас... Таж не маєте чого обавляти ся, ось рекомендація від нашого славного „литерата“ Мончаловского ; мусите его знати.

І Михайло подав приставови візитку „сиче нарицаємого литератора“. Пристав не дивлячись на візитку звернув її кажучи :

— Не знаю ніякого Мончаловского і перший раз про него чую. Впрочім, се мене не обходить, я знаю свій закон. Про ніяке братерство не може тут бути й бесіди, бо поминувши все инше, Австрияк не може ніяк бути братом „руссаго“.

І ми знов відійшли з нічим, щоби дальше нудити ся страшенно в такій провінціональній закутині, як Радивилів.

Що днини ми ходили в поле, де була недалечко галицка границя. Мій Михайло глядів зависним оком на галицку землю і — як то кажуть — аж мукав до неї, а не мав відваги переступити границі. Одного ранку, коли ми прийшли до пристава, там привели страшно побитих кільканацять утікачів, котрі при помочи „провідників“ перекра-

дались в ночі через границю і їх видали в руки стражників таки ті самі провідники... Між утікачами була половина жидів — мужчин і женщин, кількох робітників, двох інтелігентів і кількох солдатів-дезертирів. Деякі утікали перед війною, а інші ізза переслідувань уряду. Стражники дуже знущались над ними, побили і пригнали їх під сильною кінною ескортою. Таки в наших очах замикали утікачів до тюрми... Се дуже вразило нас і через се мій супутник не мав ніякої охоти як небуť тікати через границю.

На четвертий день нашого побуту в Радивиліві, пан Михайло був вже дуже роздратований і страшно проклинав Росію, та москвофільських провідників в Галичині.

— Та бігме, як верну, то зараз у Львові піду до тих безсоромних ошуканців, що так захвалюють Росію, і наплюю Маркову й Мончаловському в очи а то й по писку нагаратаю! — грозив лютий Михайло.

„Викупились“ з неволі.

Того дня в ранці ми знов були у пристава, але він був неумолимим. Але я постановив взяти ся також на спосіб. Пополудни пішли ми в останне до пристава. Я предложив ему наші паспорти, на яких було потверджене місцевої поліції, що ми тут замешкали і просив его, аби виписав нас з Радивилова, бо бажаємо виїхати собі до иншої місцевости.

— Не можу, бо ви атештовані — відказав не се пристав.

— За що? — питаю і кажу далі: — коли-б ми були накоїли у Києві якого лиха, вже першого дня були-б зателеграфували відтам, аби нас задержати.

Пристав не сказав на се нічого. Тоді пан Михайло приступив до него і став благати, аби випустив хоч его. Та пристав був неблаганий. Се мене сильно роздратовало і я ще раз, але дуже

рішучо зажадав, щоби виписав нас з Радивилова, бо ми хочемо переїхати в иншу місцевість в Росії.

Пристав сказав на се, що випише нас з Радилова, але не на виїзд за границю. І далі писав собі щось на бюрку.

Я рішив ся на крайність. Постановив дати заступникови пристава хабара. Так радили мені і телеграфіст і реставратор-Чех, в котрого ми мешкали. Кажали, що вистане дати і два рублі, як нема більше. А у нас справді гроші вичерпались. Михайло мав ще при собі півтора рубля, а я два рублі, з чимось. В кишени камізольки мав я приготованих тих останних два срібних рублі на викуп з неволі...

Постоявши хвильку, я виняв два рублі і положив їх перед віцеприставом, тай кажу :

— Пане, будьте ласкаві, пустіть нас, най більше не докучаємо вам.

Він відложив папір на котрім писав і ніби не видячи, ненароком, прикрив сим папером гроші, розпер ся в кріслі і підвів голову тай глянув остро на Михайла. Сей кинув ся до пристава і став благати о визволенє, а далі вхопив пристава руку і поцілував... Тоді пристав каже :

— Ну, чорт вас побери ! Давайте паспорти !

Ми подали, він підписав і почулисьмо ся свовідними.

— Ну, слава тобі Господи ! — зітхнув Михайло на улиці, зводячи набожно очи до неба. — Слава Тобі, що вирвав ся вже з тих московских кіхтів. Доки житя мого і чути не хочу про ту Росию, най вона западеть ся ! І не хочу й знати нічого про той край заповнений навісними жандармами і приставами.

Він ступав скоро широкими кроками, неначе утівав, обавляючись, щоби пристав не задержав нас. Але за нами ніхто не гонив і ми зараз же поспішили на залізничий дворець. Тут ще Михайло дуже потерпав, коли наші паспорти взяв оглядати ротмістр жандармів. Але перепон вже не робили

— за пів години ми були вже в Бродах, а Михайло був такий радий, так тішив ся, як би даровано ему жите.

* * *

Короткий побут в Росії, вплинув на Михайла Н. незвичайно. Він перемінив ся і став завзятим противником москвофільства. А москвофільських провідників, що захвалюють нашим людям Росию, називає безцеремонно брехунами і ошудствами.

По тій нашій подорожи стрічав ся я нераз з Михайлом Н.

— А як вам згадуєть ся наша подорож в Київ? — питаю его нераз.

— А най би та Росия була провалилась! — закляне Михайло і додаєть: — Але і добре стало ся, що поїхав тоді з вами. Був би не знав про порядки в Росії і був би вірив сліпо нашим ошудстам, що в Росії „рай“. Але я сам закоштував того раю і знаю тепер про него, тай унукам своїм розказувати му!

А. Веретельник.

Як виглядає кацапська правда і кацапська ідея?

(На підставі судового процесу кацапів у Львові).

„Рускіи (по нашому: „кацапські“) люди, которыхъ польскій судъ неповинно засудилъ, повинны сим гордиться, бо они пострадали за правду, за чистоту русской (по нашому: „кацапської“) ідеи“.

Так написала черновецька кацапська Газета, котру видає др. Геровскій.

Що то таке правда і ідея?

Не будемо розписувати ся про се, що то таке правда, бо наш нарід добре се знає і зложив навіть приповідку „правдою сьвіт перейдеш, а неправдою і до порога не зайдеш“. Але „ідея“ — не всім знакове слово і вимагає певного пояснення. От наприклад: оден дуже милосердний і має ідею — помагати бідним; другий дуже ретельний і у него ідея — пильнувати, аби не було деякого шахрайства; у третього ідея — навчати людей розуму; у иншого — вибороти свому народови красшу долю і т. д. і т. д. Одним словом — правда і ідея — се щось найкрасшого, до чого стремлять всі добрі люди.

Та — буває нераз — злодій і лайдак і розбишака, хотий робить своє погане діло, однак перед сьвітом удає, що і він стремить до правди і ідеї, — а коли докажуть єму, що він крав, лай-

дакував, розбивав і за се его покарають — то він каже, що потерпів за „правду“ і за „ідею“.

За таку „правду“ і таку „ідею“ потерпіли галицькі кацапенята, а стало ся се ось як.

О що їм зайшло ?

Як звісно — кацапи побирають з Росії рублі на піддержуване російського царизму в Австрії. Вони за ті гроші мають видавати газети для баламученя нашого народу, — мають закладати ріжні товариства против наших народних, аби розбивати народну єдність і силу.

Російські рублі згортали повними жменями старі кацапи. Дещо видавали з того на газети і товариства, але значно більша часть ішла в їх власні кишені. І старі кацапи „доробили ся“ в той спосіб великих маєтків. Такі кацапські „редактори“, що ходили в підраних штанах і подертих черевиках — так спіасли ся, що лишили по сто тисяч маєтку. Очевидно не з кацапської газети, за котру ніхто не платив, але із московських рублів.

Та підросла молода кацапска саранча. Видять молоді кацапенята, що „старики“ ховають рублі у свої бездонні кишені і лють їх брала за се, що їм нічого не дають. Рада в раду — молоді кацапенята (вони називають себе: „юноші“) зачали видавати другу кацапску газету „Прикарпатскую Русь“ і в тій газеті зачали на остатне ганьбити „стариків“. Закидали „старикам“, що вони за мало „руські“ (себ то „російські“), що беруть гроші тай не хотять ділити ся з „молодими“, що захопили в руки кацапські „общества“ тай не допускають „молодих“ до жолоба, а всьо халасують сами.

Не досить того. „Юноші“ захотіли мати і послів в Раді державній, а відтак і в Соїмі. До „юношів“ пристав коломийський адвокат др. Дудикевич, котрого задля его близьких зносин із російським правительством називають всюда „російським амбасадором“. Отже того „амбасадора російського“ хотіли кацапи доконче

переперти до Ради державної. І кандидували его в кількох округах виборчих. Однак др. Дудикевич всюда перепав, тільки в дрогибицькім окрузі вийшов як заступник посла Давидяка*). Тодги „юноші“ вчепили ся Давидяка і силували его, аби зрік ся мандату на користь Дудикевича. Однак Давидяк сказав: „І я сам потрафлю брати десятку денно!“ — тай посольства не зрік ся. Се знов дуже обурило „юношів“ і вони знов зачали по газетах мастити „стариків“ а особливо посла Давидяка за те, що не хотів зречи ся посольства в користь дра Дудикевича.

Не помагала газетна лайка — то „юноші“ вхопили ся більш переконуючого средства. Вони з'організували поміж собою т. зв. „опричників“, (по нашому розбишаків) і на всяких кацапских зборах чи на вулиці, чи в залізниці, чи на забаві зачали „стариків“ бити пописку, буками, плювати на них, обкидувати їх гнилыми яйцями і т. п. Очевидно і „старики“ не сиділи з заложеними руками.

Так розгоріла ся між самими кацапами велика боротьба о жир.

Посол Давидяк против дра Дудикевича.

Посол Давидяк на кацапских зборах виступив против дра Дудикевича із тяжкими закидами, що він коломиийскі кацапскі „общества“ привів до упадку. Др. Дудикевич був директором кацапскої каси „Самопомощ“ в Коломиї і так орудував, що гроші брав з каси на свої особисті і політичні потреби против виразної постанови статута, котра забороняє директорови брати гроші з каси. Др. Дудикевич обріхував в дирекцію, сам вносив подане о позичку

*) В Галичині є таке виборче право, що в кождім окрузі виборчим вибирають до Ради державної не лише посла але і его заступника. Як посол зрече ся мандату, або умре, — то на его місце входить его заступник.

12.000 К. для себе а казав, що то для когось другого і на иншу ціль. Протоколи засідань не ведено, або фалшовано. Так само др. Дудикевич довів до упадку кацапску крамницю, через него упало сьвято-Михайлівське брацтво. Взяв від покійного о. Тиховича 30.000 К. на народні цілі і сам тими грішми обходив ся тай не складав із них рахунків. Через нечесні діла військові власти zdeградували его із резервового офіціра на простого жовніра. І т. д. і т. д.

Велику силу таких важких закидів підніс посол Давидяк против дра Дудикевича.

Др. Дудикевич повинен був посла Давидяка заскаржити до суду за обиду чести. Але він знав, що „має масло на голові“ тай сего не зробив. Натомість вибрано „мировий суд“, аби погодити посла Давидяка із дром Дудикевичом. Але заступники „російського амбасадора“ старали ся насамперед виблити дра Дудикевича і доказати, що він чоловік „чесний“. Се їм не пішло і „мировий суд“ розбив ся. А др. Дудикевич і далі мовчав...

Тоді посол Давидяк видав брошурку про той „суд чести“ і в тій брошурці знов зганьбив дра Дудикевича поздовж і поперек. В наслідок тої брошурки соймовий кацапський клуб виключив дра Дудикевича аж до часу, доки він не очистить ся із пороблених ему закидів. Але др. Дудикевич знов далі мовчав...

Однак не мовчали дудикевичівські поплечники. А. Шуст, др. І Гриневецкий, Юл. Кисілевский, Онуфрій Гецев і Вол. Киндїй стали в обороні дра Дудикевича і всьо то що посол Давидяк написав в брошурі про дра Дудикевича і дудикевичівців назвали брехнею і лайкою тай ще накинули ся на самого посла Давидяка.

Посол Давидяк позиває дудикевичівців перед суд.

Посол Давидяк запізвав дудикевичівських поплечників А. Шуста, дра Гриневецкого, Юл. Кисілевського, Онуфрія Гецева і Вол. Киндія за обиду чести перед суд. — Розправа відбула ся оден раз перед судом присяглих у Львові, але єї відрочено для зібраня доказового материялу. Та тепер недавно відбула ся там друга розправа. І одна і друга сторона кацапів зібрала на сю розправу досить материялу против себе. Переслухано багато сьвідків, перечитано багато документів, листів і протоколів і все то до купи показало тільки поганого болота, тільки плюгавства, що находить ся в таборі московских наймитів, що нам ніколи і не снило ся.

Що виказала судова розправа?

Кацапский посол Давидяк під присягою зізнав, що Др. Дудикевич в імени кацапів заключив з небіщиком гр. Потоцким, польским намістником в Галичині і з польскою Радою народовою угоду і обовязали ся поперати себе взаїмно при виборах. Таким чином кацапи помогли до побіди польским шлягунам в руских округах — а поляки допомогли кацапам вибрати кількох послів між иншими і Д-ра Дудикевича до галицкого Сейму. Як би не граф Потоцкий, то Др. Дудикевич не був би сегодня послом. Голосували на него тільки шинкарі і двірські офіціялісти, а не нарід!

До тепер, то ми тільки догадували ся по цілій роботі, що кацапи зраджують наш нарід і лучать ся з Поляками против нас. Але тепер сами кацапські сьвідки під присягою доказали се перед судом.

Дальше доказували свідки, що

Др. Дудикевич платний агент російський.

І так пок. президент міністрів Каз. Бадені сказав п. Ганчаковському, що має на се докази, що Др. Дудикевич платний агент російський. Те саме доказав і посол Василько, а також посол барон Морзей мав певну підставу заявити, що Др. Дудикевич — се звичайний платний російський агент.

Сї закиди — як розповідав пос. Др. Король — дуже шкодили кацапському клубови.

Всі були і є того переконання, що кацапи зрадники, ошусти і платні російські агенти!

Дальше совітник Лісков ацкйй зізнав, що Др. Дудикевич в часах свого пробування у Відни здефравдував*) 2000 рублів з Росії, присланих як „пособіє“ для кацапського студентського товариства „Буковина“.

Дальше розправа доказала, що

кацапи беруть з Росії рублі на видаванє кацапских газет.

За рублями писали самі кацапські послы. І так посол Давидяк, посол Др. Глібовицкий, Др. Добрянський і проф. Костецкий писали по російски листи до графа Бобринського до Петербурга, аби петербурскє „Галицко-русское Общество“ дало гроші на видаванє кацапської газети „Галичанина“.

Граф Бобринський відповів, що гроші прише але нехай кацапи стоячі під командою посла Давидяка і посла Д-ра Короля получают ся із кацапенятами, що стоять під командою посла Др. Дудикевича.

Навівши се говорив посол Давидяк дальше так:

*) Як би так зробив мужик, то сказали-би, що „вкрав“!

„Я з д-ром Королем усе стояв на галицько-руським становищу, ніколи не помітував нашою народною мовою і не можу згодити ся з фракцією Дудикевича, яка почала заводити російську мову навіть на селянських зборах. Мене се боліло, бо я сам селянський син і жаль мені було, що так помітують мовою, якою до мене мати говорила і якою я до своїх дітей говорю.“

Так говорив під присягою перед судом кацапский посол Давидяк!

Але адвокат Др. Черлюнчакевич завважав що послали Давидяк і Др. Король пишучи лист до Петербурга за „пособіями“ заявили „чорне на білім“, що вони тільки про око стоять на галицько-руським становищі, а в дійсності нічим не різнять ся від Д-ра Дудикевича.

В такій кацапській крутні не легко дійти до правди. Але се одно певне, що, як одні так і другі — то погані зрадники нашого народу і „помітують мовою, якою до них мати говорила“! Перечитайте „Галичанина“, чи „Прикарпатскую Русь“, а переконаєте ся, що одні і другі пишуть по московски! Очевидно не задармо беруть з Росії рублі!...

Розправа виказала дальше ріжні

**цікаві річи про господарку дра Дудикевича
в кацапских „обществах“.**

Як вже передом ми згадали, то др Дудикевич був в Коломий директором „Самопомощи“, головою „Торгово-промисленного Союза“ і касиром „братства св. Михаїла“.

Сьвідок др Семенов доказав, що гроші із каси „Самопомощи“ брав не тільки сам др Дудикевич, хотия се виразно заборонене статутом, — але також его конципіст др Алексевич, а навіть донька Дудикевича. Тимчасом ся каса

була заснована для селян і міщан і тільки селяни і міщани повинні були користати із позичок!... Очевидно як дудикевичівці розібрали гроші, то бідним селянам і міщанам не лишило ся нічого!...

Послухаймо, що про свою господарку говорив сам др Дудикевич, як его в суді „притиснули до муру“:

Др Дудикевич признав, що збрехав на засіданю, що др Алексевич потребує 12.000 К позички для будови дому, бо тимчасом ся позичка була призначена таки для Дудикевича. Не досить того. Сеї ухвали не вписано до протоколу, зарівно як і богато інших ухвал. Аж удва роки опісля вписано ту позичку до протоколу засідань.

Др Дудикевич зізнав дальше, що протоколи були написані фалшиво і невірні! Дальше др Дудикевич признав перед судом, що контрольна комісія найшла, що в касі бракувало 7 векслів, 18 записів довжних, що виплачено без ухвали 30.000 К, що вексель Мончаловского невиповнений, що залягають не лише рати, але й процента і т. д. і т. д. Він бояв ся затягати позичку в ческім банку (Ustřední Banka“) бо тоді господарка „вимагала би великої точности“...

До того свідок др Семенов доказав, що кацапска крамниця („Торгово-промисленний Союз“) упав з вини дра Дудикевича, що і „брацтво сьв. Михаїла“ упало також з его вини, що др Дудикевич кошти програних процесів покривав із каси „Самопомощи“. І так касовими грішми покрив кошта 400 К програного процесу із дром Семеновом.

Дальше виказав др. Семенов, що др. Дудикевич дістав від покійного Тиховича 30 тисяч К на коломийську бурсу. Але др. Дудикевич гроші туда не дав, а пок. о. Павлюк нарікав на д-ра Дудикевича за те, що він за-

перечував, що дістав 30.000 К від Тиховича... Подібно діяло ся і з другими записами.

І богато, богато таких „зделок“ д-ра Дудикевича обговорювано в суді, але ми подаємо тільки дещо з того, бо всього і на воловій шкірі не списав би...

Згадаємо хіба іще, що в суді відчитано і кілька листів. В однім листі написав сов. Лісковацький, що

**др. Дудикевич лгун, падлец, мошенник
і мерзавец!*)**

Сов. Лісковацький радив д-рови Дудикевичови заскаржити его за ті обидливі слова до суду, а він в суді докаже, що то всьо правда. Однак др. Дудикевич благородно мовчав. Коли додати вкінці, що військові власти не защо будь, а певно за якусь нечесну справу обтяжи єму офіцерські зьвізди і zdeградували на простого жовніра, коли згадати, що і родинне жите д-ра Дудикевича представляє ся в дуже поганім сьвітлі, бо сьвідки доказували, що др. Дудикевич має любовні зносини із чужими жінками, — коли подивити ся на всю ту погань, то справді гидко стає чоловікови!!

І за такого то „чесного“ і „ідейного“ провідника кацапської партії мусіли тепер відповідати А. Шуст, др. І. Гриневецкий, Юл. Кисілевский, Онуфрій Гецев і Вол. Киндій.

Засуд.

Не помогла оборона аж трох адвокатів: д-ра Лисяка, д-ра Черлюнчакевича і д-ра Бромберга. Не помогло запевнюване кацапских адвокатів, що вони воліють польську лаву судиїв як руску. (Чи се не народна зрада зі сторони кацапів воліти польську лаву судиїв, а не хотіти судиїв руских??!!) Отже всьо то

*) По нашому значить се: брехун, падлюка, хабарник і остатна погань!

не допомогло. Судії присяглі uznали всіх обжалованих винними а Трибунал засудив їх так :

А. Шуст дістав 6 тижнів арешту з постом що тижня; др. І. Гриневецкий 30 днів арешту з постом; Юл. Кисілевский 30 днів арешту заміненых на 1.500 К кари; Онуфрій Гецев 30 днів арешту заміненых на 600 К кари, а Вол. Киндій на 30 днів заміненых на 900 корон кари.

Кромі того засудив Трибунал винуватих на поношене 30.000 К коштів процесу.

Однак кацапи тих страшних коштів судового процесу не дуже напудили ся. За їх вірну службу — заплатити се за них Росия.

Тепер вже знаємо як виглядає кацапска правда і кацапска ідея!

Хто уважно перечитав цілий хід процесу кацапів, той переконав ся о яку то „правду“ тай „ідею“ ходило... Таких „правд“ та „ідей“ у кацапів тільки, що на голові волося.

Але ми буковинській кацапській газеті д-ра Геровского не дивуємо ся що обстає за засудженими дудикевичівцями, бож галицкі дудикевичівці і буковинські „опричники“ належать до одного і того самого кодла, а в слід за тим і в одних і у других одна і та сама кацапска „правда“ і кацапска „ідея“.

Чорний день московських наймитів.

Що „кацапи“ — се зрадники нашого народу, шпіони російської держави, наймити наших ворогів, — що вони обтуманюють наш нарід, роз'єднують его і тим ослаблюють его силу, — що вкінці раді би весь наш нарід знищити, змести з лиця землі і перемінити на Москалів — про се не тільки богато писало ся, — але се сьогодні річ док а з а н а ріжними фактами, їх власними документами і судовими процесами.

Однак „кацапи“, хотяй так ревно роблять своє погане ремесло, — удають всюди чесних і невинних людей а навіть „мучеників за ідею“. А коли ми виказуємо їх подлі „зделки“ — то вони удають, що обурюють ся за те, що ми ніби безпідставно їх обчорнюємо. Вони так роблять, як то звіря, що

„мішок дре, та ще й квичить“.

Кацапські ватажки: судия з Серету Др. Мотільніцький і Др. Геровській з Чернівців почули ся „обидженими“ статею секретаря „Рускої Ради“ добр. Луцкого п. з. „Збори московських наймитів“ поміщеною в 42-ім числі „Народного Голосу“ із 1910 року тай заскаржили добр. Луцкого і одвічального редактора добр. Веретельника перед черновецький суд. Розправа відбула ся дня 13-го лютого 1911 р. перед лавою присяглих в Чернівцях.

Розправі проводить предсідатель Винницький, як вотанти засідають судові радники: Ко-

ралеви́ч і Даві́д. Добр. Луцко́го і Вере-
тельни́ка бороня́ть адвокати др. Галі́пі і др.
Френде́ль; д-ра Геровско́го і д-ра Мо-
гильні́цко́го заступа́ють адвокати Невече-
жиль і др. Менчель. Розпра́ва поча́ла ся
о год. 9 рано при численній участи публики.

Хід розправи

такий: На вступі предсідатель хоче спорячі сто-
рони погодити.

Д. Луцкий заявляє, що може дати до про-
токолу таку заяву, що він не хотів лично обидити
ані д-ра Могильніцко́го ані д-ра Геровско́го, бо
тих панів взагалі навіть не знає і перший раз їх
бачить на розправі. Закиди д. Луцко́го
в газеті відносили ся до цілої партії
кацапскої, він їх в цілости піддержує
і може перевести доказ правди.

Тут повстала між адвокатами одної і другої
сторони перепалка над тим,

чи слово „кацап“ є обиджаюче ?

Др. Невечежель закидує, що д. Луц-
кий навіть тут перед судом обиджає називаючи
партію его клієнтів „кацапскою“. Се назва згїрдна
і понижаюча, тому жадає, аби трибунал візвав
д. Луцко́го до порядку.

Др. Френдель доказує, що назва „кацап“
і „кацапский“ є звичайно уживана не тільки в роз-
говірній мові, але також в літературі.

На се заявив д. Луцкий, що єму не ходить
о слова, але о саму річ. Предсідатель не
уділив ніякого упімненя і д. Луцкий
в ході цілої дальшої розправи уживав слів „руско-
фільський“ і „кацапский“ на переміну.

До злагоди не прийшло, бо кацапи зажадали
200 корон „відступного“, тому предсідатель запри-
сягнув судиїв присяглих і велів відчитати

Акт обжалованя.

Із акту обжалованя виходить що др. Геровскій і Могільницькій почули ся обиджені сими місцями статі д. Луцкого:

1. „...а з світских панів заслугують між кацапскими ватажками на увагу: пан судия з Серету Могільницький і пан доктор Геровскій“.

2. „...кацапські панотці як і всі кацапські вожди се волоске сьміте, зрадники нашої хліборобскої справи і погані мантиї, які спекулюють хиба лиш на темноту наших хліборобів“.

3. „...Що кацапські вожди не лиш мантиї, але і погані лайдаки, про се мусить переконати ся кождий чесний чоловік“.

4. „Кацапські ватажки, як слуги наших ворогів, не можуть дозволити на се, аби між нашими хліборобами була згода і сила!“

5. „Обдурені кацапскими вождами наші хлібороби готові щирим серцем клонити ся до кацапских провідників, бо сі хлібороби не знають, що кацапські провідники се хитрі зрадники рускої хліборобскої справи, наймити наших ворогів, що солею в очах кацапских провідників є гаразд і сила нашого народу“.

6. „Кацапські ватажки — се мантиї і лайдаки, які старають ся вбити силу нашого народу“.

7. „Кацапські ватажки... се наймити всіх наших ворогів“.

8. „Так само з жидівскими лихварскими пявками. Сих остатних придусили не кацапи, але ми і не на кацапів уїдають тепер жидівські лихварі і їх часописи, але на нас і на посла Василька!... Вислугують ся кацапські ватажки Волохам, Полякам і лихварям, але найрадше хотіли би вони запродати наш нарід Москалям, московскому цареві“.

9. „Всьо, що веде наш нарід до сили, до просьвіти до гаразду завели ми і наші послы. Як довго була руска політика на Буковині в руках кацапских вождів, так довго була тут темнота

і ніхто нашим народом не журился. Тепер кацапські провідники розбивають наш нарід... і радіби завести наш нарід під страшний кнут російського царя“.

10. „Промовчують се... кацапські ватажки, бо при сім вже і обдурені ними хлібороби зрозуміли би, як то підло туманять їх кацапські макогони і до чого йде се крутіїство“.

11. „Ми все боронимо нашого православія, але хочемо, аби в православній церкві мав наш нарід таке саме право, як Волохи! Не хочуть сего кацапські ватажки, бо вони вороги нашого народу і волоскі наймити“.

12. „Кацапські провідники спекулюють на темноту і дурноту наших хліборобів. Чим раз красша і висша просьвіта між нашим народом, се чимраз глибший гріб для крутіїств і лайдацтв кацапських ватажків“.

13. „Ось в чім річ! Сю свою нікчемність і своє лайдацтво посунули тепер кацапські ватажки так далеко, що на кацапських зборах у вівторок ухвалено, що кацапи покинуть православіє і перейдуть на липованьску віру, якби православним єпископом в Чернівцях іменовано тепер православного Русина або инакше сказавши Українця. Се ухвалено на внесене дра Геровского“.

Др. Геровській і др. Могільніцкий жадають в акті оскарження, аби суд не допустив до доказу правди, але без ніякого доказу покарав д. Луцкого і д. Веретельника.

По відчитаню акту обжалованя судії присягли і правні заступники оскаржуючих

жадають, щоби обжаловані говорили по німецьки.

Але д. Луцкий так від себе як і в імени д. Веретельника заявив, що хотяй добре уміє говорити по німецьки, то однак перед судом не буде инакше говорити лише по руски!! Суд, очевидно, не міг присилувати ані д. Луцкого ані д. Веретельника, аби вони

говорили по німецьки і тому оба через цілий час розправи зізнавали по руски. Наступила

оборона д. Луцького.

Д. Луцький не почуває ся до вини. Всі закиди в его статі були звернені до руссофільської партії, а не до д-ра Геровського і д-ра Могільницького особисто, про котрих згадав заледво одним реченем. В виду того бесідник приневолений перевести

доказ правди проти цілої руссофільської партії.

Кацапску партію мусів поборювати, бо ся партія справді є партією зрадників народу і йде на шкоду Русинів і австрійської держави.

Аби пізнати підставу і причини, які спонукали виступити до борби з кацапскою партією, а в слід з тим написати против неї статю в „Народнім Голосі“, мусить бесідник звернути увагу на

історичний бік

тої справи. Як звісно — Русини є окремим самостійним народом. Вони живуть в Австрії і в Росії. Під Австрію дістали ся Русини в р. 1772 згл. в. р. 1774.

Однак Росія ніколи не тратила надії і охоти забрати Галичину і Буковину. Цар Николай I. сказав виразно в р. 1846:

„Радо возьму Галичину, бо се наш край!“

Не могла Росія дістати сих країв ані війною ані угодою (т. зв. дипломатиєю), отже розпустила в тих краях платних агентів тай розвела руссофільську агітацію.

Руссофільська агітація

іде богатьома дорогами. Передовсім кацапські агітатори старають ся вмовити в наш нарід, що наша а московська мова — то все одно. В тій ціли слово

„русский“ накручують на своє копито. Далі ганять наші порядки а вихвалюють порядки російські і доброту московского царя, — чи як вони кажуть: „русского царя“ і називають его „нашим царам“.

Та руссофільська агітація довела до звісного політичного процесу Ольги Грабар і тов. і той процес доказав, що є агенти і шпіони російські, які старають ся, аби Галичину і Буковину відорвати від Австрії і прилучити єї до Росії. Сей процес перший раз звернув увагу Австрії на шкідливу і небезпечну роботу кацапских запродавців.

В Росії повстали нарочно окремі товариства, які поставили собі за ціль підпирати руссофільську агітацію в Галичині і на Буковині. Між иншими є таким товариством „Общество воспомоществованія Славянъ“ і „Галицко-русское общество“ в Петербурзі.

Між тим прийшла япанська війна. Росія була тоді занята на сході і в тім часі руссофільська агітація в Галичині і на Буковині троха ослабла.

Але по нещасливій війні з Японом Росія забавля зискати на Австрії те, що стратила в тій війні на сході. І тепер

русссофільська агітація змагає ся.

В цілі поширення руссофільської агітації приїжджають до Австрії не звичайні собі люди, але представителі пануючих кругів. До Праги на зїзд приїжджає граф Бобриньський, провідник найбільшого сторонництва в російській думі, генерал Владиміров і Гіжицькій, стоячий близько царского двору.

Про сей зїзд згадує бесідник, тому, бо він зачав ся вправді в Празі, але закінчив ся у нас в Сереті. Іменно руссофільські ватажки спровадили гр. Бобриньского до Серету. Сей приїзд відбув ся так:

Графа Бобриньского привитали кацапи убрані в державно російські ленти. Відтак на вічу промовляв і гр. Бобриньский. Між иншим га-

нив австрійські порядки, критикував нашого цїсара, — а натомість вихвалював російські порядки і хвалив доброту російського царя. Коли оден з присутних запротестував против того, аби підданий чужої держави критикував наші порядки і нашого цїсаря, тоді кацапи викинули его з віча.

З поворотом до Петербурга гр. Бобринський взивав, аби Росія боронила „русских“ в Австрії і виразно заявив, що „війна з Австрією не є виключена“.

Ось за чим приїздив гр. Бобринський і товариші до нас в „гості!“ Рівночасно

наші кацапи їдуть до Росії,

там тримають промови, нарікають на Австрію і вихвалюють московський царизм. З Буковини їхав до Петербурга о. др. Богатирець і о. Козак.

О. Богатирець згадував ті „гарні часи“, коли то частина Галичини і Буковини належала до Росії і висказав надію, що ті „гарні часи“ нам ще вернуть ся. І багато говорив тим подібних річий. Щось там мусіло бути на ділі, коли по переведенню слідства о. Богатирця скинено із пароха і він тепер є сотрудником у Веренчанці.

Руссофільська агітація в кацапских товариствах і бурсах

приневолила наше правительство пильнійше приглянути ся тій державно російській пропаганді (агітації). І показало ся, що товариства, які числили ледво кілька членів розкидали тисячами, мали свої бурси і інтернати, де вщиплювано ненависть і погорду до своєї рідної мови а вчено мови російської, де ширено ідею російського царизму і т. д. і т. д.

Точні слідства довели до замкнення кацапских бурс і до розв'язання кацапских товариств, бо плекали державну зраду.

Всі ті події відбили ся голосним відгомонам в нашій Раді державній.

Російська дебата в австрійському парламенті

вивела на світло денне дуже важні і цікаві докази противнародної і противдержавної агітації наших руссофілів.

Бесідник покликає ся на дотичні промови в парламенті послів Василька, Вітика, Морзея, Пігуляка, а в посліднім часі Василька і Крамаржа в делегациях.

Бесідник видячи всю ту нікчемну роботу плачених російських наймитів, котра доводить до знищення нашого народа і до державної зради, — уважав своїм обовязком напаятнувати ту погубну роботу і се, — а ніякі інші особисті справи, — було причиною до написаня тої статі в „Народнім Голосі“. І тому она не відносить ся до осіб д-ра Могільніцкого і д-ра Геровського, а до цілої партії.

Правдивість поодиноких закидів статі доказує бесідник як слідує: Що

др. Геровській і др. Могільніцкій є визначними провідниками партії

на се доказ: відчитане ч. 24. „Православної Руси“ з дня 11. (24.) червня 1910. р. статі „Величавий з'їзд мужей довіря“. Іменно там сказано, що на тім з'їзді оба панове були в президії (др. Могільніцкій як предсідатель, а др. Геровській як секретар), а звісно — до президії не вибирають звичайних собі людей а найвизначніших провідників.

Правдивість закиду, що

кацапські панотці як і всі кацапські вожди се волоске сьміте

доказує бесідник як слідує: Передовсім дивує ся що др. Геровський і др. Могільніцкій дивним дивом заступають тут кацапських панотців, хотяй до того не мають найменшого права.

Що до самої справи, то закид опирає ся на слідуєчих причинах: Передовсім

а) під зглядом економічним:

Загально звісно, що руссофіли свої рай-файзенські каси прилучили до волоського союзу, а тим самим причинили ся до побільшення економічної сили Волохів, бо чим який союз має у себе більше число кас, тим більшу представляє він економічну силу.

І тут бачимо ще одну цікаву річ: Як відомо — на Буковині є кілька сіл справдішних Москалів-Липованів. Они також мають липованські каси, — але правдиві Москалі свої каси прилучили до нашого руского союзу „Селяньскої Каси“.

Таким чином належать до нашого союзу липованські каси в Климівцях, в Лукавиці-Липовенах і и. Не досить того: З огляду, що ті каси не вміють по нашому урядувати і писати, тільки по російськи, — то „Селяньска Каса“ переписуєть ся з ними в російській мові.

Виходить, що наші русофіли більше московськи як правдиві Москалі (Päpstlicher als der Papst selbst).

Правдивість сеї обставини докажуть сьвідки о. Богатирець, др. Лупу і о. Козарищук.

б) на поли церковнім:

Коли ми старали ся о рівні права для Русинів в православній церкві, то кацапи представляли се, що ми агітуємо за „унією“. Послів Василька, Пігуляка, Семаку і Спинула називали „уніятами“, а бесідника представляли за висланника графа Шептицького для ширеня „унії“ на Буковині.

Очевидно — всьо то крайна брехня, бо згадані наші послони не „уніяти“ а православні і борють ся о рівні з Волохами права в православній церкві. Бесідник з графом Шептицьким ані взагалі із

ніяким „уніяцким“ єпископом ніколи не був і не є в ніяких зносінах.

Всі ті брїхні вигадують кацапи тільки на се, щоби збаламутити наш нарід і не допустити, щоби він виборов належні єму права в православній церкві.

Не досить того. Ненависть кацапів до всього рідного іде так далеко, що на своїм вічу в Чернівцях на Зелені сьвята 1910 р. ухвалили на внесок дра Геровського резолюцію, що кацапи покинуть православіє і перейдуть на липованьську віру, як би православні Русини здобули рівні з Волохами права в православній церкві, як би православним єпископом іменовано православного Русина.

Що така робота кацапів веде до скріплення волоскої сили — се річ очевидна і тому в повні оправданій закид, що кацапи вислугують ся Волохам, себ то, що вони — волоске сьміте.

в) під зглядом культурним:

Як довго в яким селі не почала ся просьвітно-культурна робота з нашої сторони, — так довго і кацапські ватажки сидять тихо, бо просьвіти їм не треба, бо „в мутній воді лекше рибу ловити“. Але заложимо ми свою читальню, чи „Січ“, чи касу, чи яке инше товариство, — то кацапи старають ся винайти які небудь незадоволені одиниці і з ними закладають противну читальню, чи касу, чи яке инше товариство — очевидно на шкоду нашому народови, бо „де два бють ся там третій користає“. А тим „третим“ — є Волохи.

Дальше — на вічу на Зелені сьвята 1910 р. виступили кацапи против руского університету у Львові і против рускої учительської семинарії в Чернівцях. Що се виходить на шкоду рускому народови — се очевидно.

З сего виходить ясно, що кацапи висту-

паючи против просьвітно-культурних змагань і інтересів нашого народу — служать Волохам і тому закид, що вони „волоске сьміте“ — в повні оправданій.

г) під зглядом політичним:

Кацапи безнастанно уїдають на наших послів і взагалі наших провідників, безчестять не тільки їх але навіть їх родину, їх діти, які ніколи не мішали і не мішають ся до політики. Дівчата наших політичних провідників порівнує ся з коровами і иншими звїрятами.

Такі слова як „Українські Буфальо Білі“, „Українські бандити“, „Українські ідіоти“ і т. п. повно в кождім числі „Православної Руси“. Наших руских православних теологів називають „українські пущьвірки“ і т. п. В той спосіб старають ся з'огидити перед народом наших провідників політичних і визначних наших людей. Що така „робота“ причинає ся до ослаблення нашої сили, а до зміцнення сили Волохів, — се ясне як сонце.

І до того стремлять кацапи. Се бачимо із статі кацапского посла дра Маркова в „Православній Руси“ (ч. 12. із 1910 р.) Він хвалить спілку буковинських кацапів із Волохами і Волохів називає „друзья-румїни“.

Та найкрасший доказ тої погубної роботи кацапів для Русинів а на користь Волохів маємо із послїдної конскрипції: Там, де нарід просьвічений і національно осьвідомлений — всюда вписуєть ся до конскрипції як Русини. А в громадах, збаламучених кацапскими ватажками — вписує ся як Волохи і тим причинає ся до зросту волоскої сили.

Так стало ся головно у Вашківскім і Серетскім повіті. Се можна перекопати ся із конскрипційних актів, а також посьвідчити може проф. гімн. д. Цурканович і д. Карлинчук.

Се найкрасший доказ, що кацапи служать во-

лоским інтересам і тому закид, що „кацапи — волоске сьміте“ вповні оправданий. Що

кацапи зрадники нашої хліборобської справи

се виходить із повисших виводів. Бо через свої каси, читальні і інші товариства, закладані не для потреби а для роздору против наших товариств, кацапи ослаблюють хліборобську силу і тому шкодять хліборобській справі.

Найкрасший доказ сего маємо на Вашківцях н. Ч. Доки там кацапи мали силу, доти всякі чужинці панували над нашими хліборобами. Із хвилиною, як нарід прийшов до сьвідомости і пізнав шкідливу роботу московських наймитів тай злучив ся разом під нашим прапором, — з тою хвилиною ціла управа громади перейшла в руки хліборобів а на чолі став оден із найсьвітліїших наших хліборобів на Буковині Георгій Лисан. Се заразом доказ і на се, що чимраз красша і висша просьвіта між нашим народом, се чимраз глибший гріб для крутїїств і лайдацтва кацапских ватажків. — Що

кацапи спекулюють на глупоту хліборобів

се видко на кождім кроці. Передовсім вічна крутня із словом „русский“. Кацапи всюди пишуть „русский“ через два „с“, але в бесіді того другого „с“ не чути. І наш нарід гадає, що між словом „русский“ а „русский“ нема ріжниць, бо так одно як і друге слово означає Русинів. Тимчасом так оно не є: Кацапи слово „русский“ уживають в значіню „росийский“ — по німецки „russisch“ а не в значіню „русский“ — по німецки „ruthenisch“.

Дальше вічна крутня із „унїєю“, туманене немов всі Українці — то „унїяти“. Тимчасом се сьвідома брехня, бо якраз всі Українці — то православні.

Про агітацію против нашого університету і против нашого семінара учительського була вже бесіда.

Але не можна поминути, щоби не згадати про се, які то

нечувані бріхні про баль домашнього промислу під протекторатом архикнягині Марії Йосифи

ширить кацапска газета між народом.

Ся справа потребує докладнішого обговорення: Як відомо — провідники нашого народа від довшого часу старають ся піднести домашній наш промисл, аби тим способом дати нашим людям змогу у вільних хвилях заробити гарний гріш.

І збирають вишивки, ручники, торбинки і інші такі річи тай висилають до Відня і до Парижа до других міст західної Европи.

Наші вишивки і інші роботи дуже гарні, подобають ся Німцям, Французам, Італіянам і другим народам, они купують ті річи і наш нарід має гарний заробок.

На той домашній промисл звернула увагу і архикнягиня Марія Йосифа тай хотіла якимсь чином его підперти. Отже під єї протекторатом відбув ся у Відни дуже гарний баль, на котрий всі народи Австрії прислали річи свого домашнього вибору. Очевидно і Русини прислали також. А що вироби нашого народу дуже гарні і кождому подобали ся, тому гості, що поприїздили були із чужих країв: з Італії, Франції і Німеччини, а також і Віденки найбільше купували наші вироби так, що за оден вечер розкуплено їх понад 1000 корон. Очевидно і слава про красу наших виробів розійшла ся по цілім культурнім сьвіті.

Кождий щирый Русин, кождий порядний чоловік взагалі тішив би ся із того успіху. Та не так роблять кацапи.

В посліднім числі кацапского органу д-ра Геровского находить ся вступна статя п. з.

„Наші посли танцюють“. І в тій статі на брехали кацапи, що той баль з робили жидівські купці, що наші посли поперебиралися на циганів і танцювали на тій бали! З сего видко наглядно, якими поганими бріхнями воюють московські наймити.

В тій статі закидають кацапи, що наші посли не пильнують хліборобских справ в радї державній. І се подла брехня, бо не кацапські перевертні а якраз наш посол Лукашевич в тім часі боронив справ хліборобских при укладаню закона про похатництво.

Такі бріхні пишуть кацапи по своїх газетах і ошукують людей, бо кажуть, що так пишуть і віденські німецькі газети. Се очевидно обчислене на се, що наш нарід не має нагоди читати німецьких газет і не буде міг переконати ся про брехню кацапів.

З того виходить ясно, що кацапи спекулюють на глупоту хліборобів. Що

кацапи — слуги наших ворогів і они вислугують ся Волохам, Полякам, Москалям і Жидам

про се була вже бесіда. Іменно що до Волохів, то бесідник доказав, що кацапи справді є волоскими наймитами. Також доказано, що кацапи старають ся всіми способами ослабити силу нашого народу через вічні трюндження і роздори і що така робота іде на шкоду нашому народови а на користь всіх других народів. Однак ще окремо треба тут згадати про їх відносини до Поляків тому, бо кацапи всюда як-раз нам закидують, що ніби ми стоїмо в певних зносинах з Поляками. Що

кацапи на службі Поляків

про се маємо незбиті докази. Передовсім польський посол Д а ш и н ь с к и й в парламенті доказав, що кацапи через свого посла дра Глібовіцького зробили угоду із Поляками в Галичині З д з е х о в -

ским і Добошиньским на знищанє нашого народа.

А тепер розправа судова кацапів у Львові показала, що вожд кацапів др. Дудикевич при виборах до галицкого Союму зробив угоду із покійним намісником Поляком гр. Потоцким, в наслідок котрої він і кількох других кацапских ватажків дістали ся до галицкого Союму, аби там шкодити Русинам і тим самим помагати Полякам. Що

кацапи на службі Москалів

про се бесідник говорив обширно на початку. Тут додати би ще, що ми маємо незбиті документи, що московські офіціальні круги (с. є. люди стоячі при московськім правительстві, або близько него) грішми оплачують своїх руссофільских агентів в Галичині і на Буковині.

Ми бачили квіти в російськім конзуляті на гроші, які російський конзуль виплатив російським шпіонам і кацапским провідникам. Дійшло до того, що російський конзуль у Львові Пустошкін і секретар російського конзуля Ольфєрієв мусіли забирати ся з Австрії, бо їм доказано, що вони організували російських шпіонів в Австрії.

При великім процесі кацапів у Львові доказано, що провідник кацапский, посол др. Дудикевич, 2000 рублів, присланих з Росії для кацапского товариства „Буковина“, забрав собі і ті гроші не дав до товариства...

Стахович по своїм повороті із Австрії до Росії писав виразьно в російських газетах, що шкода того гроша, який Москалі дають на кацапску газету Дудикевича „Прикарпатскую Русь“. А як відомо — наші буковиньські кацапи якраз належать до фракції Дудикевича. Ся статя Стаховича була перепечатана у німецьких черновецьких газетах, між иншими у „Bukowinaer Post“.

Що гр. Бобриньский не приїхав на Бу-

ковину із голими руками — се річ певна. Бесідник має докази, що гр. Бобринський в Рускім Банилові дарував бібліотеку і сипав „пособія“.

Не менше важний доказ сего, що кацапи на службі Москалів, є оскаржене дра Могільніцького о зраду державну; дальше розвязане кацапских товариств і бурс.

Вкінци згадати би, що при теперішній конскрипції дали кацапські ватажки наказ своїм обтуманеним жертвам вписувати ся як Росіяни по німецки „russisch“ а не як Русини — „ruthenisch“. На жаль — лучають ся одиниці, що слухають кацапских мантіїв і вирікають ся своєї рідної Матери, а за се кацапска газета дуже їх хвалить.

Чиж всьо то — не є незбиті докази, що кацапи на службі Москалів? Але

кацапи також на службі Жидів.

Із Жидами то дуже цікава справа :

Др. Геровській і др. Могільніцький обидили ся тим, що бесідник написав в „Народнім Голосі“, що ми придусили жидівских лихварів і тому на нас уїдають жидівські газети. Чи оба ті панове оббирають ся жидівскими рабінами і хотять тут заступати Жидів??!

Инша справа іти із чесними Жидами, а инша справа бороти ся против жидівских лихварів. Миж боремо ся не тільки против жидівских лихварів, але взагалі против всяких лихварів і шкідників нашого народа. І хотяй др. Геровській і др. Могільніцький тим обиджують ся, то ми будемо поступати так і далі.

Але не забудьмо, що кацапи всюда удають антисемітів, с. є. таких, що поборюють Жидів всіх без виїмки: і добрих і злих, — а нас називають фільосемітами, с. є. такими, що ідемо з Жидами а Жиди з нами.

Тимчасом на ділі має ся справа інакше: Воно

правда, що з тими Жидами, котрі чесно поступають і не шкодять нашому народови — ми не маємо причини боротися і не боремося. Але і се правда, що ми із цілою силою виступаємо против жидівських лихварів. І лихварі найкраще розуміють хто для них ліпший: ми чи кацапи, бо ось при послідних виборах до Ради державної у Відни всі жидівські лихварі ішли з кацапами против наших послів.

Так у вижницькім повіті жидівські лихварі старалися поборювати посла Василька і голосували на кацапского кандидата. Так само у вашківськім повіті. Наприклад у Замістю є зо 100 виборців Жидів, а там посол Пігуляк дістав лише 5 голосів, а всі Жиди голосували на кацапского кандидата. Те саме у Вилавчу і по інших громадах.

Те саме було і при громадских виборах у Вашківцях н. Ч. Як кацапи мали там силу, то Жиди ішли з кацапами против нас. І се діялося так довго, доки нарід не просьвітився і злучився разом під наш прапор. Тепер у Вашківцях н. Ч. кацапів нема, тай і жидівські лихварі не мають з ким лучити ся...

Правдивість сих виводів посьвідчить п. Георгій Лисан бурмистр із Вашківців н. Ч.

Се були би найважнійші причини,

які спонукали бесідника виступити до борби із русофільством і написати статю в „Народнім Голосі“.

Не против всіх кацапів була звернена та статя. Ні! Треба відділити хліборобів від кацапских провідників. Хлібороби тут невинні. їх обдурили московські наймити такими статями як про баль домашного промислу у Відни і т. п. Вся вина лежить тільки на кацапских провідниках!

Але бесідник не розуміє того, чому якраз др. Геровській і др. Могільницький чують ся

сим обиджені... Таж вони не становлять всіх кацапских провідників! Сегодня скаржать сї панове, а завтра можуть прийти другі, сказати що то вони є провідниками і скаржити собі. До сего треба якоїсь легітимациї, хто властиво має право скаржити...

Всі ті закиди відносили ся до партії, а не до осіб дра Могільницького і дра Геровського. Бесідник у своїй статі критикував поступованє цілої партії і тому просить, аби Трибунал дозволив єму против тоїж партії перевести доказ правди.

На сїм Луцкий закінчив свою знамениту оборону.

В часі розправи показало ся, що

кацапи встидають ся рускої мови.

Іменно в часі промови д. Луцкого обурив ся др. Геровській за се, що ніби д. Луцкий єму особисто закидує брехню і візвав предсідателя прикликати д. Луцкого до порядку.

Поминаємо се, що др. Геровській до такого обуреня не мав ніякої підстави, бо д. Луцкий говорив не про него а про цілу партію, (хиба сповнила ся приповідка „удар в стіл і ножиці відозвуть ся“), але підносимо се, що др. Геровській своє обуренє висказав по німецьки; значить: встидає ся рускої мови!! Очевидно предсідатель недорічне жаданє дра Геровського пустив попри вухо і д. Луцкому не уділяв ніякого упімненя.

Редактор д. Веретельник

візнає, що статю д. Луцкого читав, з нею в цілости годить ся і статя та зістала поміщена за єго відомостю. Прилучає ся вповні до виводів і висень д. Луцкого.

На заряджене предсідателя наступила

5-мінутова перерва.

В часі перерви адвокати і судії присяглі живо обговорюють сей політичний процес ; публіка рівнож гуртками обговорює вражіння із затеперішного ходу розправи. Видко там і кількох кацапских „юношів“, що похнюпившись по тихо з собою розмовляють. Мабуть переконують себе взаїмно, що „не порадно виходити на сонце тóму, хто має масло на голові“.

Внесеня оборони.

По перерві зголосив ся до слова др. Галіп і по довгій промові поставив цілий ряд внесень в цілі переведеня доказу правди. І так: переслуханє сьвідків о. Богатирця, о. Козарищука, п. Карлінчука, проф. гімн. п. Цуркановича, надрадн. п. Ясеницького, о. Давидяка, сов. п. Лісковацького, п. Мих. Лозиньського, др. Володимира Бачиньського, др. Крушиньського і інших. Дальше вніс перечитати цілий ряд статей із українських і кацапских часописий, а також спровадити цілий ряд актів ріжних судових процесів кацапів, слідств дисциплінарних, розвязань товариств кацапских враз із протоколами тихже товариств, як рівнож перечитати промови послів із стенографічного протоколу. Із зареквірованих актів заслугують на увагу процес проти Ольги Грабар і тов., процес против Григорія Купчанка о зраду держави, процес о. Давидяка против Шуста і тов. Судові акти против др. Могільницького і гр. Бобриньського, дисциплінарні акта о. дра Богатирця і т. д. і т. д. При сїм бесїдник зазначає, що се тільки мала частина доказаного материялу і застерігає собі дальшу частину подати в своїм часі.

Як можна було надїяти ся — адв. др. Невечезель спротивив ся переведеню доказу правди і допущеню того доказового

материялу. Однак по влучній відправі дра Галіпа Трибунал допустив доказ правди і прийняв рсі внесеня оборони.

По оголошеню рішеня

зголошують ся свідки.

На салю входять п. Карлінчук з Каменки, о. Козарищук з Рогізної, проф. гімн. п. Цурканович з Чернівців і сов. п. Лісковацький зі Львова. Однак до їх переслуханя не прийшло, бо о год. 2 пополудни

Трибунал відрочив розправу до часу стягнення доказового материялу.

Рішене Трибуналу як грім з ясного неба спало на кацапські голови і викликало у них велике пригнобленє. Вже по сій першій розправі зміркували кацапенята, що не добром пахне. То тільки в кацапській газеті можна крутити і туманити темних людей, — але в суді всьо мусить іти по правді. А кацапи боять ся правди як вогню, бо они жиють тільки мантійством, брехнею.

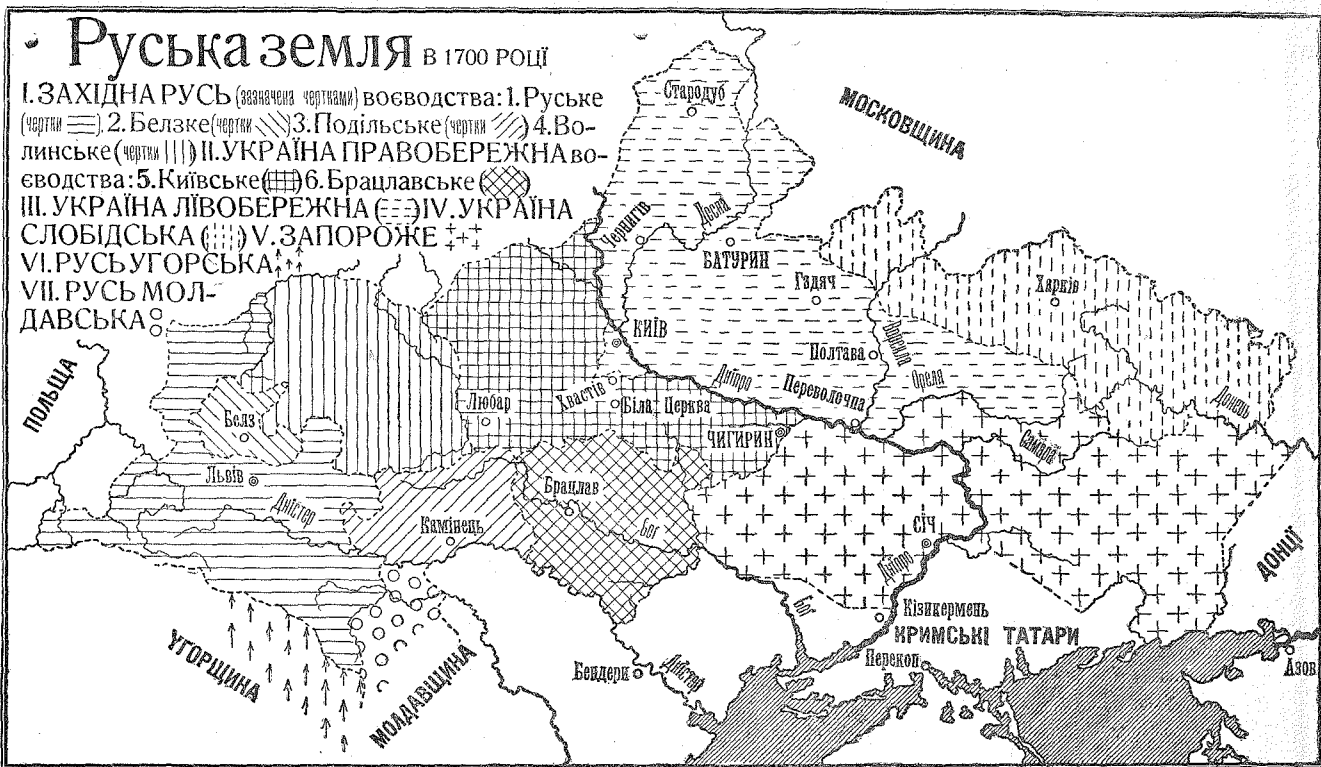
Так отже день 13. лютого, 1911. р. — то чорний день для московских наймитів, але прийде нова розправа із всіми доказами а тоді прийде для них — і страшний суд!!

Руська земля В 1700 РОЦІ

I. ЗАХІДНА РУСЬ (визначена чертнами) воєводства: 1. Руське (чертки ≡), 2. Белзке (чертки ≡) 3. Подільське (чертки ≡) 4. Волинське (чертки |||) II. УКРАЇНА ПРАВОБЕРЕЖНА воєводства: 5. Київське (■) 6. Брацлавське (▩) III. УКРАЇНА ЛІВОБЕРЕЖНА (≡≡) IV. УКРАЇНА СЛОБІДСЬКА (⊕⊕) V. ЗАПОРОЖЕ ⊕⊕ VI. РУСЬ УГОРСЬКА ⊕⊕ VII. РУСЬ МОЛДАВСЬКА ⊙

ПОЛІТИЧНЕ ТОВАРИСТВО „РУСКА РАДА“

видало і поручає всім свідомим Русинам
на Буковині ось які книжки :

1. Громадский устав і новий виборчий закон для громад.

Ціна для членів 1 К., — для нечленів 1 К. 25 сот.

2. Про новий виборчий закон до сойму.

Ціна для членів 40 сот., — для нечленів 50 сот.

3. Русини а „волоска“ віра.

Ціна для членів 20 сот., — для нечленів 30 сот.

4. Русини — а Москалі.

Ціна для членів 30 сот., — для нечленів 40 сот.

Дальші корисні і цікаві для народу книжки про політику і про закони вийдуть небавом.

Кожний свідомий Русин хлібороб і кожний Русин-інтелігент, хто лиш хоче працювати для народу, повинен бути членом „Рускої Ради“.

Річна членська вкладка у нас дуже мала: кожний член платить лиш 1 корону на рік.

Замовляти книжки і зголошувати ся в члени найвигіднійше

в Народній канцелярії „Рускої Ради“ в Чернівцях,
улиця Паньска, число 33.

„НАРОДНИЙ ГОЛОС“

найліпша і найкористніша часопись для наших хліборобів, як також для усіх Русинів. Є се більша часопись, окрашена гарними образками і містить різні користні статі про політику, про справи хліборобські, статі з нашої історії, з життя чужих культурних народів, різні користні і цікаві статі про всякі справи: наукові, поучаючі, оповідання, поезії, новини з Буковини, Галичини, України та з цілого широкого світа і т. и. А все писане в „Народному Голосі“ дуже зрозуміло, легко, приступно для кожного. — „Нар. Голос“ виходить раз на тиждень: в четвер з повістевим додатком. Така знаменита часопись, як отсе „Нар. Голос“, повинна знаходити ся в кожній руській хаті. Добра часопись, се найліпший приятель, дорадник і учитель чоловіка. А саме „Народн. Голос“ є такою газетою. Таншої і ліпшої часописи нема ніде! Сі люди, що видають „Народн. Голос“ не числять на зиски, але ходить о се, аби добру газету за-для малої передплати як найчисленніше розповсюднити між нашим руским народом, аби Він чатаючи, приходив чим раз до ліпшої свідомости, до красшого гаразду.

Передплата на „Народний Голос“ на цілий рік wraz з повістевим додатком виносить **лиш 4 корони.**

Тож присилайте передплату на сю часопись, адресуючи так:

„Народний Голос“, Чернівці,
улиця Панська, число 33, (Буковина).

Позір! Кожному, хто подасть свою адресу, буде висилати ся „Народний Голос“

на оказ безплатно через один місяць.